

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd

Jaroslav Luger

Ježíšova řeč v podobenství v Mk 4,1-34

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Obor: Teologické nauky

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne 12. listopadu 2014

Jaroslav Luger

Děkuji vedoucímu diplomové práce Doc. Dr. Petru Marečkovi, Th.D. za odborné vedení, železnou trpělivost a poskytnutou laskavou pomoc při jejím vypracování.

Obsah

Úvod.....	5
Předmět práce a volba tématu.....	5
Stav bádání, metoda a struktura práce.....	5
1.Evangelium podle Marka.....	9
1.1 Okolnosti vzniku.....	12
1.1.1 Autor.....	14
1.1.2 Místo a doba sepsání	16
1.2 Literární a teologický charakter.....	16
1.2.1 Literární charakteristiky	17
1.2.2 Stavba evangelia.....	18
1.2.3 Hlavní teologická témata	21
1.2.3.1 Zázraky.....	22
1.2.3.2 Markova teologie kříže.....	22
2.Podobenství.....	24
2.1 Definice podobenství.....	24
2.1.1 Definice podobenství z pohledu jazykovědného.....	25
2.1.2 Definice podobenství v literárním smyslu.....	26
3.Výklad podobenství v Mk 4,1-34.....	32
3.1.1 Podobenství o rozsévači (Mk 4,1-9).....	32
3.1.2 Důvod řeči v podobenství (Mk 4,10-12).....	36
3.1.3 Výklad podobenství o rozsévači (Mk 4,13-20).....	39
3.1.4 Světlo určené na svícení (Mk 4,21-25).....	42
3.1.5 Podobenství o zasetém semenu (Mk 4,26-29).....	44
3.1.6 Podobenství o hořčičném zrně (Mk 4,30-34).....	45
3.1.7 Paralelizmus v Mk 4,1-34.....	47
4.Závěr.....	49
5.Seznam tabulek a použitých zkratk.....	52
6.Literatura.....	54

Úvod

Předmět práce a volba tématu

Předmětem mé bakalářské práce je objasnění pojmu podobenství v bibli, jak části obrazné, tak věcné a výklad Ježíšových řečí v evangeliu podle Marka, ve čtvrté kapitole verše 1–34. Nosné téma těchto veršů je království Boží. Je to první řeč didaktického charakteru, veřejně vyučovat široké masy lidí a podrobně objasňovat smysl a obsah svých slov učedníkům, okruhu nejbližších a nejvěrnějších.

Důvodem pro volbu tohoto tématu je můj zájem o tuto problematiku a také velice poutavý kurz předmětu Úvod do Nového zákona v podání Doc. Dr. Petra Marečka, Th.D., ve kterém se projevil jako profesionál a odborník v tomto oboru.

Stav bádání, metoda a struktura práce

Dnes se můžeme setkat s různými komentáři a interpretacemi biblických textů různých kvalit. Učitelství církve (Magisterium) nastavuje směr katolického bádání a autenticky interpretuje zjevení,¹ není však nadřazeno Božímu slovu, ale „slouží mu“. Od 19. století jsou vydávány instrukce, jak vykládat Písmo Sváté. Encyklika Lva XIII *Providentissimus Deus* (18. listopadu 1893) staví hráz proti racionalismu, odmítá kritiku racionalistů a historickou metodu jako „smrtné nebezpečí“, avšak nabádá k důkladnému studiu Písma Svatého. Za základ exegeze stanovuje Vulgátu s přihlédnutím k původním textům.² Nový směr nastoluje encyklika *Divino afflante Spiritu* Pia XII (30. září 1943). Exegeta si má osvojit znalost biblických a jiných východních jazyků, které mají naprostou prioritu v exegezi. Tímto je podpořena a doporučena historicko-kritická metoda,³ je rehabilitován pojen „literární druh“.⁴ Poslední koncilní závazný magisteriální dokument hovořící o výkladu Písma svatého je *Dei verbum*, kap. 3, čl. 12.

Východiskem mé práce jsou publikace rozličného charakteru z oblasti biblistiky, speciálního úvodu do Nového zákona, Písmo svaté v různých edicích, exegetické komentáře, slovníky a magisteriální dokumenty. Použitá literatura v této práci je edičně v rozmezí asi

¹Srov. POSPÍŠIL, CTIRAD VÁCLAV, *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*, s. 85.

²Srov. PETRÁČEK, TOMÁŠ, *Bible a moderní kritika: Česká a světová progresivní exegeze ve víru (anti-)modernistické krize*, s. 271.

³PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Výklad bible v církvi*, s. 33.

⁴Srov. VLKOVÁ, GABRIELA IVANA, *Slovo Boží a slovo lidské: Všeobecný úvod do Písma svatého*, kap. 2, Vyjádření církevních dokumentů.

šedesáti let. Na první pohled by se zdálo, že v porovnání s tradicí trvajícím téměř dva tisíce let to nic není. Na poli biblických věd je i tak krátké období naplněno převratnými objevy, novými vědeckými metodami a nečekaně rozdílnými závěry týkající se jedné problematiky. To pak vede k složitě vytvářeným nejasným závěrům, nebo nepřehledným množstvím teologicko-filozofických interpretací. Snad je to tím, že odlišnost teologie od ostatních vědních oborů, i když s nimi sdílí veškeré vědecké cíle, je v principu poznání, kterým je víra. Interpretaci Markova evangelia nabízí mnoho publikací, porovnáme-li níže uvedenou literaturu, shledáme v ní velké obsahové rozdíly. Kupříkladu Limbeckův komentář k Evangelium sv. Marka⁵ je opravdu jen komentář, něco ve stylu úvod do úvodu Nového zákona. S. Fausti⁶ se s minimem komentářů odklání od klasické biblistiky směrem ke spiritualitě, jak je vidět z jeho výkladů a cvičení na konci kapitol. Edici Sacra Pagina⁷ hodnotím jako biblistiku *par excellence*, rozebírající detailně biblický text s podrobnými vědeckými komentáři, stejně tak práce P. Pokorného⁸ a L. Tichého.⁹ G. Kroll¹⁰ a M. Ryšková¹¹ podrobně popisují dějinné skutečnosti z období života Ježíše do posledního detailu a i když tyto jejich práce nepřinášejí žádné komentáře biblických textů, dokonale dokreslují dobové prostředí a umožňují částečně nahlédnout do tehdejšího myšlení. P. Dubovský¹² a spol. připojují k moderní exegezi patristické komentáře a aplikace z Katechizmu Katolické církve. Vědecké bádání Dubovského týmu se neomezuje striktně na oblast teologie, ale zasahuje i do jiných moderních vědních oborů (přírodní vědy) jejichž výsledky předkládá. Časopis *Studia theologica*¹³ je recenzovaný odborný teologický čtvrtletník vydávaný od roku 1999 ve spolupráci čtyř českých a slovenských teologických fakult: Cyrilometodějské teologické fakulty Palackého univerzity v Olomouci, Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Teologické fakulty Trnavské univerzity v Bratislavě a Katolické teologické fakulty Karlovy Univerzity v Praze. Od založení v roce 1999 jsou příspěvky v něm uveřejněné recenzovány. Obsahem časopisu jsou studie a články z všech hlavních

⁵LIMBECK, MIENRAD. *Evangelium sv. Marka*.

⁶FAUSTI, SILVANO. *Nad evangeliem podle Marka: Porozumět Božímu slovu*.

⁷DONAHUE, JOHN R. – HARRINGTON, DANIEL J., *Evangelium podle Marka*. HARRINGTON, DANIEL J., *Evangelium podle Matouše*. JOHNSON, LUKE. T., *Evangelium podle Lukáše*. MOLONEY, FRANCIS J., *Evangelium podle Jana*.

⁸POKORNÝ, PETR, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. POKORNÝ, PETR – HECKEL, ULRICH, *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*.

⁹TICHÝ, LADISLAV, *Úvod do Nového zákona*.

¹⁰KROLL, GERHARD, *Po stopách Ježíšových*.

¹¹RYŠKOVÁ, MIREIA. *Doba Ježíše Nazaretského: Historicko-teologický úvod do Nového zákona*

¹²DUBOVSKÝ, PETER, *Marek: komentáře k Novému zákonu I*. DUBOVSKÝ, PETER, *Genesis: komentáře k Starému zákonu I*.

¹³<http://www.studiatheologica.eu/>. [cit. 8. 11.2014].

teologických disciplín, jako biblická teologie, systematická teologie, pastorální teologie, náboženská výchova, ekumenická teologie, církevní dějiny atd. Mnohé z nich navíc sledují interdisciplinární pohled a dotýkají se tak náboženských, filosofických, psychologických, sociologických a kulturních věd. Publikace autorů J. Mánka¹⁴ a J. Merella¹⁵ (jako jediný pracuje nad latinským textem) podrobně zpracovávají problematiku podobenství, přináší jejich výklad, jsou poplatné době a je zde vidět časový odstup i rozdílná metoda práce v porovnání s dnes vydanými publikacemi. Tyto dvě publikace jsou zřejmě jediné v českém jazyce, které se zabývají obsahem a výkladem Ježíšových podobenství, další se mi nepodařilo vyhledat. Zkoumané biblické verše (Mk 4,1-34) jsou stále předmětem zájmu vědecké obce. Z výše uvedeného je vidět, že teologie aktivně spolupracuje s jinými vědními obory (historie, filosofie, přírodní vědy) a sdílí společné výsledky.

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol a případně i podkapitol. První odstavec v kapitole bude objasňovat řešené téma v obecné rovině, aby uvedl čtenáře do problematiky v širším kontextu. V první kapitole se zaměřím na Markovo evangelium jako takové, tj. autorství, přibližná doba a místo vzniku. Druhá kapitola se bude podrobně zabývat objasněním pojmu podobenství. Ve třetí kapitole provedu výklad předmětných biblických veršů Mk 4,1-34. Biblické verše budou citovány¹⁶ vždy na začátku kapitoly. Budu pátrat po smyslu jaký chtěl dobový svatopisec vyjádřit, s přihlédnutím ke kulturní situaci, způsobům myšlení, řeči a vyprávění běžným v jeho době.¹⁷ Čtvrtá kapitola bude tvořit závěr mé práce, kde shrnu výsledky mého bádání. Zhodnotím autenticitu textu se slovy Krista, koncepci autora, stanovím ústřední motiv, důvod řeči v podobenství, reflexi do dnešních dnů a praktickou aplikaci biblického textu.

¹⁴MÁNEK, JINDŘICH, *Ježíšova podobenství*.

¹⁵MERELL, JAN, *Výklad evangelia sv. Marka*.

¹⁶Citace z: *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*.

¹⁷Srov. PAVEL VI, *Dei verbum: Věřoučná konstituce o božím zjevení*, kap. 3.

Paralelní texty z evangelia Matouše, Lukáše a apokryfního Tomášova¹⁸ evangelia budou zmiňovány pouze jako doplňkové v poznámkách pod čarou, nebo jako srovnávací ve formě synoptické tabulky, ale nebudou detailně zkoumány, neboť nejsou předmětem této práce.

¹⁸Tomášovo apokryfní evangelium (nezaměňovat s Tomášovým evangeliem Ježíšova dětství z konce 2. století) bylo ve starověku velice známé a rozšířené od Egypta do východního čínského Turkestánu. Většina badatelů klade vznik TmEv do severní části Sýrie. Je součástí gnostické knihovny nalezené v Horním Egyptě u Nag Hammádí po druhé světové válce. Vznik evangelia nelze přesně datovat. Kirillos, biskup jeruzalémský († 386) varoval ve svých katechezích před tímto evangeliem a připisoval je jednomu z žáků Máního. Hipolyt Římský jej zmiňuje v souvislosti s Naasejci, kteří ho používali. Za vznik TmEv je třeba pokládat jeho druhou vrstvu z první poloviny druhého století. Evangelium muselo vzniknout v době před rozvojem gnostických systémů, nejspíš v letech 110-120. DUS, JAN A. – POKORNÝ, PETR, *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, s. 77-153. Doba vzniku TomEv je však mezi badateli sporná, pohybuje se v rozmezí let 100-140. Výroky tvořící základ sbírky vznikaly již v letech 40-70 po Kristu. Srov. TICHÝ, LADISLAV. Ztracená ovce (Mt 18,12–14; Lk 15,4–7), *Studia theologica*, s. 4.

1. Evangelium podle Marka

Evangelium¹⁹ je literární zpracování příběhu Ježíše z Nazareta, Božího Syna, jeho života, slov, skutků, učení, zázraků, utrpení, smrti a zmrtvýchvstání (pašijový příběh) – je to slovo Boží. Ježíš kázal pouze ústně, apoštolové zprvu také, později vznikla potřeba vše zaznamenat jako pomůcka pro kazatele z následujících generací – evangelisty.²⁰ Doklad o postupném procesu vzniku evangelií od kerygma až k písmu najdeme v Lk 1,1-4. Slovo evangelium se vyskytuje v Novém Zákoně 76krát, z toho v Pavlovských listech 60krát.²¹ Kanonická²² evangelia jsou čtyři, ale v zásadě je pouze jedno, tzn. popisují jeden stejný životní příběh, ale z jiného pohledu, s důrazem na jiné události sepsané jiným autorem. Tento fenomén popisuje tzv. synoptická otázka.²³ První tři evangelia jsou velmi podobná svým obsahem, strukturou, rozvržením látky (veřejná činnost Ježíše v Galileji, cesta do Jeruzaléma a pašije) i formulacemi. Zřetelně to vyplyne z porovnání synoptických evangelií (Mt, Mk, Lk) s Janovým evangeliem, které vypráví Ježíšův příběh způsobem, který je reakcí na změť náboženství a kultur v Malé Asii – vypráví starý příběh novým způsobem.²⁴ Historická kritika odmítla Janovo evangelium jako historický spis v momentě, kdy bylo Markovo evangelium označeno za pramen pro Matouše a Lukáše, tím bylo čtvrté evangelium definitivně označeno za duchovní (první zmínka již ve druhém století, Eusebius, *Hist. Eccl.* 6,14,7).²⁵

Bůh ve svém zjevení nejen mluví, ale i jedná. Vrcholné události zjevení jsou činy Kristovy jako reálného konkrétního člověka. Radostná zvěst není jen v řečech Kristových, ale v první řadě se stává radostnou v jeho vrcholném činu – zemřel za naše hříchy, byl pohřben a třetího dne byl vzkříšen podle Písma.²⁶

Mimo kanonická evangelia jsou ještě tzv. apokryfní,²⁷ které katolická církev nezařadila do kánonu Písma svatého, nejen z důvodů věroučných. Velkou neznámou je větší část života Ježíše a jeho rodiny, tuto mezeru se snaží zaplnit apokryfy. Některá mají literární zpracování

¹⁹Evangelium původně „odměna za dobrou zprávu“ v Homérově Odysseji, později v Písmu svatém „dobrá, nebo radostná zpráva“. TICHÝ, LADISLAV, *Evangelium a evangelia, Teologické texty*.

²⁰Srov. Ef 4,11.

²¹TICHÝ, LADISLAV, *Úvod do Nového zákona*, s. 62.

²²Kánon-ve starověku měřítko, rákosová tyč, zákon, předpis. Rozsah biblického kánonu byl definován na IV. zasedání Tridentského koncilu 8. dubna 1546 (DS 1503).

²³První řeckou synopsi sestavil J. J. Griesbach v roce 1776. MAREČEK, PETR, *Úvod do Nového Zákona*, s. 16.

²⁴Srov. MOLONEY, FRANCIS J., *Evangelium podle Jana*, s. 20.

²⁵Tamtéž s. 25.

²⁶Srov. 1 K 15,3-4.

²⁷Apokryfní evangelia řadíme do skupiny nekanonických křesťanských pramenů a dělíme je na gnostická, devocionální a disputativně-kanonická. KRUMPOLC, EDUARD, *Vybrané kapitoly z fundamentální teologie*, s. 12.

blíží se ve své prostoduchosti pohádkám a legendám, jiná se snaží obhájit tehdejší gnostickou nauku. Často se upínají na určitý detail a popisují ho s neobyčejnou přesností. Zázraky popisují v románovém stylu. Je pravděpodobné, že některé apokryfy mají základ v ústní tradici vypovídající o Ježíšově životě. Jsou vhodné ke srovnání, dokreslení historických skutečností, přiblížení se dobovému myšlení a dalšímu vědeckému bádání. Dlouhou dobu byla apokryfní evangelia odmítána. Nejsou v žádném případě závazná pro víru a nemohou nahradit novozákonní evangelia.

Markovo evangelium dlouhou dobu stálo ve stínu nejen Matoušova evangelia, které bylo považováno za nejstarší, ale i Lukášova evangelia, a to již na konci prvního století. Evangelium podle Marka je sice v kanonickém pořadí na druhém místě, ale historicky je podle teorie dvou pramenů (Marek a pramen Q²⁸) nejstarší a také nejkratší. Vzhledem k faktu, že ostatní synoptická evangelia přebírají celé části od Marka, znalost obsahu Markova evangelia je klíčová pro orientaci ve zbývajících evangeliích.

Markovi jde o tajemství Božího království. Evangelium podle Marka začíná vyprávěním o křtu²⁹ dospělého Ježíše z Nazareta v řece Jordánu v době veřejného kázání Jana Křtitele. Marek si dal velkou práci s Janovou funkcí a svázání ho s Ježíšem. Jan zde vystupuje jako předvoj a kazatel. Po křtu opouští scénu a Ježíš začíná kázat až po jeho uvěznění. Chybí zde jakákoliv zmínka o Ježíšově dětství. Autor sestavil knihu jako výběr z více pramenů liturgické a lidové tradice. Obsah je cílen k velikonočnímu dění, představuje nám mladíka konajícího zázraky, který si nemůže sám pomoci, vše vrcholí na kříži, závěr je s otevřeným koncem. Klíčová témata jsou zázračná síla, nesmrtelnost a utrpení. Celý příběh má dramatický spád a je plný napětí.

První část evangelia se odehrává v Galileji, ohlašuje se zde Boží království. Markův Ježíš je člověk konající zázraky, Marek nevěnuje velkou pozornost obsahu kázání (srovnej Mk 1,21-28), pro Marka jsou důležité Ježíšovy činy, zvěstuje evangelium skrze své činy. Obraz Krista je především v konání zázraků. Ježíš se setkává s různými reakcemi na své působení. První reakce je velmi dramatická, farizeové a herodiáni se domluví, že ho zabijí (Mk 3,6), je to první naznačení směru celého evangelia mířícím k pašijím – přijde smrt na

²⁸Přes zpochybňující názory některých badatelů na pramen Q, byl založen mezinárodní výzkumný projekt *The International Q Project* dostupný z: <http://www.cgu.edu/pages/8074.asp>, navazující na počátky výzkumu C. H. Weisse z r. 1838. Výsledky výzkumu byly souhrnně vydány v publikaci ROBINSON, J.M. ED., HOFFMANN P. ED., KLOPPENBORG J.S. ED. *The Critical Edition of Q: A Synopsis including the Gospels of Matthew and Luke, Mark and Thomas with English, German and French Translations of Q and Thomas*.

²⁹Srov. ŘÍMSKÝ, HIPPOLYT, *Apoštolská tradice*, s. 32-37.

kříži. Vytvoření koalice farizeů a herodiánů³⁰ zní neuvěřitelně, farizeové jako zastánci křišťálově čistého judaismu, odpůrci Říma a ostatních porobitelů židovského národa se spojují s příznivci Heroda, židy nenáviděného krále Judeje, národnosti Idumejské. Jaké události vyprovokovaly takovéto spojenectví proti tehdy bezvýznamnému Nazorejci? Pouhým slovem dokázal povolat své učedníky od rozdělané práce, jediná jeho nabídka byla „učiním z vás rybáře lidí“ (Mk 4,19). Na hoře (hora jako místo teofanie) proběhne vyvolení dvanácti s pouze dvěma úkoly, a to kázat evangelium a vymítat zlé duchy (Mk 3,14-15). Vysílá je téměř bez instrukcí, pouze s holí jako poutníky, mají spoléhat pouze na Ježíše. První část vrcholí vyznáním Petra „ty jsi Mesiáš“ (Mk 8,29).

Druhá část evangelia je orientována na Jeruzalém a ohlašování smrti. Ježíš třikrát ohlašuje svou smrt a učedníci stále reagují negativně (Mk 8,33; Mk 9,33 - 34, Mk 10,37). Odpad učedníku je v tomto evangeliu vylíčen nejdramatičtěji. Opět zde můžeme vidět Markův velmi lidský popis učedníků. Druhá část končí také vyznáním, a to římského setníka „Ten člověk byl opravdu Boží syn“ (Mk 15,39).

Ježíš byl po celou dobu svého působení nepochopen, často odmítán i u svých učedníků, příbuzní ho označovali za pomatence (Mk 3,21). Marek je mistr nečekaného, druhé evangelium se vyznačuje ironií. Ježíš se zde líčí jako ten, kdo zpochybňuje, mate a někdy porušuje konvenční stereotypy, ať už náboženské, sociální, nebo politické. Ježíšova reakce na různé osoby a situace a jejich reakce na něj není vůbec to, co čtenář očekává od náboženského a morálního vůdce (boj se zákoníky, chválení Syrofénické ženy za její víru, aj.). Ježíš vstupuje do různých situací jako suverénní svobodná osoba, stále zůstává sám sebou. Vysvětlení přichází až na kříži, bez vrcholné události kříže není možné vyznat jeho mesiášství. Neporozumění učedníků je charakteristické pro Marka. Skupina dvanácti učedníků není uzavřena, nýbrž je otevřena pro další Ježíšovy stoupence.

Je to evangelium katechumena, čtenář se postupně seznamuje s mesiášstvím Ježíše. Výraznou odlišností od ostatních evangelií je veliký realizmus s jakým popisuje Ježíše, všechny jeho lidské vlastnosti a slabosti, které Matouš a Lukáš do svých spisů nezařazují nebo je zlehčují.

³⁰Srov. RYŠKOVÁ, MIREIA, *Doba Ježíše Nazaretského: Historicko-teologický úvod do Nového zákona*, s. 23-31. W. J. Bennett popisuje herodiány jako jinak neznámou skupinu, kterou je velmi těžké identifikovat. Hovoří o nich jako by to byli členové Herodovy rodiny, nebo další politicko-náboženská skupina, podobně jako saduceové, esejci, boethusiané. Mohla to být heterogenní skupina vlivných aristokratů sympatizujících s Herodem. Je to jediná skupina, která zajišťuje spojení mezi nepřáteli Jana a nepřáteli Ježíše. Možná je to produkt Markova pera pro zdůraznění jeho teologie. BENNETT, W. J., JR, *The Herodians of Mark's Gospel, Novum Testamentum*, p. 9-14.

1.1 Okolnosti vzniku

Existence čtyř velmi podobných evangelií vytvořila teologický problém již ve druhém století, lyonský biskup Irenej je nazval „čtyřtvaré evangelium“³¹ a pohlížel na ně jako na jedno. Podobnosti a rozdíly byly předmětem zájmu teologů již od starověku. Moderní věda se zaměřila na otázku synopse až v polovině 18. století a neustále předkládá další řešení a hypotézy, žádné však nebylo přijato za všeobecně uspokojivé. (1) *Hypotéza aramejského praevangelia* předpokládá jedno vzorové původní evangelium, toto řešení je dnes považováno za nedostatečné.³² (2) *Hypotéza fragmentů* považuje za základ evangelií krátké písemné zprávy s událostmi z Ježíšova života. Takto můžeme částečně objasnit vznik, ale ne sled perikop. Podle Tichého L. je tato hypotéza prakticky opuštěna.³³ Pokorný P. předpokládá vznik části Markova evangelia z malých písemných sbírek zázraků podobenství a disputací.³⁴ Různé pokusy o odlišení předmarkovské tradice od Markových redakčních dodatků si vzájemně protirečí, Marek sice pracuje s tradicemi, ale nelze je přesně rekonstruovat.³⁵ (3) *Hypotéza ústní tradice* hovoří o původním aramejském ústním evangeliu pro misijní účely, později přeloženém do řečtiny a jeho sepsáním vznikla dnešní evangelia. Tato teorie nevysvětluje příbuznost synoptiků s velkými rozdíly v textu. Byla velice rozšířena a kladně přijímána u katolických biblistů, dnes patří do minulosti.³⁶ (4) *Teorie literární závislosti* je literárně komplexní metoda pracující s existujícími dokumenty, kombinující jejich pořadí a počítá i s dalšími prameny. Dnes hovoříme o Griesbachově³⁷ hypotéze s pořadím evangelií Mt, Lk, Mk.³⁸ Markovo evangelium je zde považováno za výtah z obou dalších synoptiků a Matouše používali Lukáš. (5) *Teorie dvou pramenů*³⁹ je dnes nejznámější řešení synoptické otázky. Papežskou biblickou komisí bylo 26. 6. 1912 zakázáno svobodně hájit tuto hypotézu a i dnes je stále terčem kritiky.⁴⁰ Předpokládá Markovu časovou prioritu a také další pramen Kristových výroků, který byl použit u Mt a Lk a nevyskytuje se u Mk. Později se pro tento pramen vžil název Q (něm. Quelle = pramen). (6) *Deuteromarek* je teorie předpokládající systematicky redakčně přepracované Markovo evangelium jako podklad pro vznik Matoušova

³¹TICHÝ, LADISLAV, *Úvod do Nového zákona*, s. 63.

³²Srov. TICHÝ, LADISLAV, *Úvod do Nového zákona*, s. 66-67.

³³Tamtéž.

³⁴Srov. POKORNÝ, PETR – HECKEL, ULRICH, *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*, s. 408.

³⁵DONAHUE, JOHN R. - HARRINGTON, DANIEL J., *Evangelium podle Marka*, s. 156.

³⁶Srov. TICHÝ, LADISLAV, *Úvod do Nového zákona*, s. 67.

³⁷Srov. POKORNÝ, PETR – HECKEL, ULRICH, *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*, s. 358.

³⁸Srov. TICHÝ, LADISLAV, *Úvod do Nového zákona*, s. 67-73.

³⁹Srov. POKORNÝ, PETR – HECKEL, ULRICH, *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*, s. 361.

⁴⁰JÄGER, PAVEL, *Responsa Pontificiae commissionis De re biblica 1905 – 1934*, s. 20-21.

a Lukášova. To je však nepravděpodobné, neboť se žádné nedochovalo.⁴¹ Žádná z výše uvedených hypotéz nenabízí řešení všech problémů vzájemných vztahů synoptických evangelií. Stále se pracuje na rozvoji Griesbachovy hypotézy a početná skupina biblistů se hlásí k rozdílným (7) teoriím s více prameny, které navzájem kombinují. Z dosavadních poznatků ze studia se přikláním k teorii dvou pramenů.

Nejstarší nalezený řecký text Markova evangelia je v porovnání s ostatními kanonickými evangelií v nejhorším stavu. Máme zachovány pouze tři papýry s částečným textem. \mathfrak{P}^{84} ze 6. století po Kr. \mathfrak{P}^{88} ze 4. stol. po Kr. obsahující jen Mk 2,1-26. Nejlépe dochovaný \mathfrak{P}^{45} (Chester Beatty I) datovaný do období 200-250 let po Kr.⁴²

\mathfrak{P}^{84} 6. stol. po Kr.	\mathfrak{P}^{88} 4. stol. po Kr.	\mathfrak{P}^{45} r. 200-250 po Kr.
Mk 2,2-5, 8-9; 6,30-31,33-34,36-37,39-41	Mk 2,1-26	Mk 4,36-40; 5,15-26; 5,38-6,3; 6,16-25, 6,36-50; 7,3-15; 7,28-8,1; 8,10-26;8,34-9,9; 9,18-31; 11,27- 12,1; 12,5-8; 12,13-19; 12,24-28.
15 v. = 2,21 % z ČEP	26 v. = 3,83 % z ČEP	143 v. = 21,09 % z ČEP
ČEP obsahuje 678 veršů v 16-ti kapitolách		

Tab. 1 Obsah Markovských papýrů podle P. Dubovského⁴³ a srovnání počtu veršů s ČEP.

Všechna evangelia byla sepsána anonymně. Nadpisy (názvy) evangelií byly dopsány později, zřejmě na konci 1. století, z nutnosti jednoznačné identifikace a rozlišení, v době kdy jednotlivé spisy kolovaly a setkávaly se spolu. Evangelium, jako označení knihy, se začalo prosazovat ve 2. polovině druhého století a myslel se tím spis, který obsahoval Ježíšova slova i jeho příběh. Štěpán Langton, arcibiskup v Canterbury, rozdělil text Bible na kapitoly.⁴⁴ Robert Estienne, francouzský humanista a tiskař vydal v roce 1551 v Ženevě řecký Nový Zákon členěný na verše.⁴⁵ Členění na kapitoly, verše a jejich číslování, jak je známe dnes, se zavádí v době rozvoje knihtisku.

⁴¹Tamtéž.

⁴²Srov. DUBOVSKÝ, PETER, *Marek: komentáře k Novému zákonu I*, s. 41.

⁴³Tamtéž.

⁴⁴http://cs.wikipedia.org/wiki/Štěpán_Langton. [cit. 8. 11.2014].

⁴⁵MAREČEK, PETR, *Úvod do Nového Zákona*, s. 7.

1.1.1 Autor

Apoštolský původ spisu při stanovení kanonicity se v pozdější době projevil jako problém, když se v odborných kruzích začalo pochybovat o skutečném autorství deklarovaných autorů. To se netýkalo jen knih Nového zákona, ale hlavně Starého zákona. Jako dogma je definován pouze seznam kanonických knih určených pro víru. Protože předmětem víry není autorství, otevírá se zde široké pole působnosti pro biblické vědy. Komu tradice připisovala autorství, dnes není rozhodujícím kritériem. Rozhodující je styl a obsah spisu, i když je pseudoepigrafií, ta byla ve starověku běžná, šlo o jakýsi zvláštní druh sdílení stejných myšlenek. Nesmíme zapomenout na to, že všechny knihy Písma svatého jsou „in-spirované“ („v-dechnuté“) Duchem svatým, původcem je Bůh a člověk je pravý autor zapisující všechno to a pouze to, co on chtěl.⁴⁶

Tradice nám dosvědčuje, že oním autorem Evangelia podle Marka je člověk s římským jménem Marek a semitským jménem Jan, zvaný Jan Marek (Sk 12,25). Možná to byl vyděšený, utíkající, nahý mladík z Mk 14,51-52.⁴⁷ Jméno Marek bylo velmi časté římské jméno, nijak zvláštní, nebo výjimečné, patřilo mezi 18 římských praenomín. Markos z lat. Marcus (Marcius), „Martův“ – zasvěcený Martovi, bohu války; pak i „Válečný“, „Bojovný“, „Bojovník“,⁴⁸ je také doloženo i mezi Židy.⁴⁹

Známe také jeho matku Marii (Sk 12,12) majitelku domu v Jeruzalémě, ve kterém hostí Petra a kde první křesťané setrvali a lámali chléb. Jako majitelka nemovitosti nepatřila k nejchudším, musela patřit ke střední vrstvě obyvatelstva. Městské domy v Palestině byly stavěny hustě vedle sebe pro nedostatek místa, o rozloze 300-400 m² (výstavní vily aristokratů až 1200 m²) s vnitřním dvorem, okolo něj pak byly ostatní soukromé a společenské prostory.⁵⁰ Do této skupiny obyvatel patřili řemeslníci, drobní obchodníci, mnoho kněží, rybáři, drobní zemědělci, které uživila vlastní půda a další. Měli jistý majetek i vážnost, zřejmě mezi ně patřila i celá Ježíšova rodina.⁵¹ Bylo by mylné dávat rovnítko mezi ranou křesťanskou obcí a nemajetností, chudobu, bezdomovectví.

⁴⁶Dei verbum, kapitola 3, článek 11.

⁴⁷MARCUS, JOEL, *New Translation with Introduction and Commentary*, s. 1124-1125.

⁴⁸Srov. HELLER, JAN, *Výkladový slovník biblických jmen*, heslo Marek, s. 526.

⁴⁹POKORNÝ, PETR, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 96.

⁵⁰Srov. RYŠKOVÁ, MIREIA, *Doba Ježíše Nazaretského: Historicko-teologický úvod do Nového zákona*, s. 107-109.

⁵¹Srov. tamtéž, s. 170-174.

Z tradice víme o první misijní cestě apoštola Pavla s Barnabášem⁵² a Janem Markem, který je doprovází jako pomocník, v Pamfýlii je opouští a vrací se do Jeruzaléma.⁵³ V Pavlově „závěti“, druhém listu Timoteovi, máme opět zmínku o Markově pomoci⁵⁴ a spolupráci s Pavlem. Z listu Kolosanům zjišťujeme, že Marek byl Barnabášův bratranec.⁵⁵ Barnabáš pocházel z Kypru, z řecky mluvící diaspory – doloženo od dob Makabejských válek za Antiocha IV. Epifana.⁵⁶ Tyto indicie můžeme spojit s Markem coby řecky píšícím autorem. Autorovi Markova evangelia jsou často vytýkány geograficky chybné údaje (srovnej Mk 5,1 a Mk 7,31). Tato skutečnost na první pohled svědčí pro osobu žijící mimo Palestinu, ale i dnes, v době GPS (Global Positioning System), má mnoho lidí problém s orientací ve svém okolí, navíc dnes nevíme, kudy vedly původní starověké cesty.

Církevní historik Eusebius z Cezareje⁵⁷ ve svých Církevních dějinách cituje z díla biskupa Papiáše Hierapolského *Pět knih pojednání o logiích Páně*, kde se dozvídáme, že Marek je tlumočník Petřův (slovy presbytera Jana). Papiášovo dílo se nedochovalo a jeho doba vzniku se odhaduje asi na rok 130. Dnešní exegeté pochybují o spolehlivosti Papiášova svědectví. Jediná spojitost Marka s Petrem je, co do identifikace prakticky nic neříkající, v 1P 5,13 – z uvedeného můžeme pouze usuzovat věkový rozdíl Marka a Petra, nebo byl Marek Petrem dlouhodobě duchovně ovlivňován, případně ho získal pro křesťanství. Z konce druhého století máme svědectví Ireneje,⁵⁸ lyonského biskupa a mučedníka, který píše ve svém díle *Adversus haereses*, že po smrti Petra a Pavla nám Petrovo kázání předal jeho tlumočník a učedník Marek. U Tertuliana⁵⁹ je zdůrazňován apoštolský původ evangelia a jako by připisoval autorství Petrovi, také potvrzuje Markovu tlumočnickou funkci. Klement Alexandrijský⁶⁰ dosvědčuje veřejné kázání Petrovo v Římě s mnohými posluchači, Marka označuje jako průvodce Petrova a zmiňuje prosby mnohých o sepsání těchto kázání Markem. Marek evangelium sepsal a dále rozšiřoval, proti tomuto jednání Petr nijak nevystupoval. Klement tímto posouvá dobu vzniku evangelia, na rozdíl od Ireneje, ještě do doby Petrova života. V díle *De viris illustribus* Jeroným⁶¹ potvrzuje výše uvedené skutečnosti – spolupráce

⁵²Sk 13,2.

⁵³Sk 13,13.

⁵⁴2Tm 4,11.

⁵⁵Ko 4,10.

⁵⁶Srov. KROLL, GERHARD, *Po stopách Ježíšových*, s. 56.

⁵⁷TICHÝ, LADISLAV, Co lze říct o autorovi Markova evangelia?, *Studia theologica*, s. 1-3.

⁵⁸Tamtéž.

⁵⁹Tamtéž.

⁶⁰Tamtéž.

⁶¹Tamtéž.

Marka s Petrem jako tlumočník a učedník, sepsání krátkého evangelia na žádost bratrů v Římě. Ani tyto pozdější svědectví nám nepřinášejí v zásadě žádné nové informace.

Je téměř jisté, že autor Markova evangelia je někdo jménem Marek, zřejmě židovského původu. Z textu evangelia můžeme usuzovat, že řečtina byla mateřtinou autora. Bližší identifikace autora není možná z Nového zákona ani z pozdější tradice.

1.1.2 Místo a doba sepsání

Nejstarší dochované rukopisy jsou papyry z Egypta z 3. a 4. století. Jako místo sepsání tradice dokládá pozdní svědectví Ireneje z Lyonu,⁶² že to byl Řím. Evangelium obsahuje mnoho latinismů a výrazy z římské vojenské terminologie, to však nemusí být přesvědčivé, protože vojenské jednotky byly v celé Římské říši. Velký počet arameismů hovoří pro palestinskou oblast, ale hebrejské a aramejské výrazy jsou překládány, což napovídá, že místo sepsání musí být mimo Palestinu pro pohany. Jako další místo se nabízí severní Sýrie, toto tvrzení neobstojí pro Mk 7,26, kde hovoří neurčitě o syrofénické ženě. Bylo tedy pravděpodobně sepsáno v Římě pro římské žido-křesťany i pohano-křesťany. Převládá náklonnost pro pohano-křesťany.

Sepsáno bylo zřejmě na konci 60tých nebo začátku 70tých let po Kristu. Pro přesnější určení můžeme použít Mk 13,1-2, narážky na židovskou válku a zničení Jeruzalémského chrámu.⁶³ My, ale nevíme, zda o zničení Marek věděl, *vaticinia ex eventu* (věštění z události která už nastala), nebo ne a bylo to proroctví. Dalším vodítkem může být Petrova smrt v Římě v období Neronova pronásledování křesťanů v roce 64, tu však Marek nezmiňuje.

1.2 Literární a teologický charakter

Dnešní moderní věda vytvořila velice pestré spektrum *kritických metod*⁶⁴ pro zkoumání biblických textů, které mohou nejlépe odhalit osobitý charakter jednotlivých spisů. Text je doslova „rozložen na atomy“ a protažen soustavou „kritických sítí“. V 19. století se rodí (1) *historická kritika* a (2) *kritika pramenů*. Počátek 20. století přináší (3) *kritiku forem*, která se tradičně zabývá lingvisticky vyjádřenými formami, jako jsou legendy, hymny a žalozpěvy z předliterární ústní tradice. Velice propracovaná a přísná je (4) *kritika redakce*

⁶²Srov. POKORNÝ, PETR – HECKEL, ULRICH, *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*, s. 406. V rámci jednotnosti uvádím český překlad jmen, P. Pokorný použil místo Jeroným latinskou transkripci Eirénai z Lyonu.

⁶³RYŠKOVÁ, MIREIA, *Doba Ježíše Nazaretského: Historicko-teologický úvod do Nového zákona*, s.40.

⁶⁴DONAHUE, JOHN R. – HARRINGTON, DANIEL J., *Evangelium podle Marka*, s. 13-26.

zkoumající formy a dějiny tradice, slovník a stylistické rysy, kompoziční nástroje, rozsahy perikop, atd. Z ní vzniká (5) *kritika kompozice* zkoumající zasazení perikopy do širšího kontextu.

Jeden z výsledků redakční kritiky byla hypotéza o autorově záměru, který můžeme nazvat „teologický“. Německá redakční kritika⁶⁵ kladla důraz na dějiny tradice a posunula se tak daleko, že došlo k oddělování tradice a redakce. Tím byla ovlivněna kritika kompozice a vznikly dva tábory badatelů co do vztahu *evangelista-tradice*, a to zastánci (1) *dialogického vztahu* a (2) *dialektického vztahu*. První skupina tvrdí, že prakticky celé Markovo evangelium je tradice a autorský text jsou pouze krátké úvodní věty a příležitostné dodatky. Druhá skupina připouští Markovo autorství velkých částí textu a téměř nerozlišují tradici od redakce. Marek se ve svém evangeliu nestaví proti lidové tradici o Ježíši konajícím zázraky, neodmítá ji jako Pavel,⁶⁶ ale provádí teologicky zdůvodněnou syntézu⁶⁷ liturgické a lidové tradice.

1.2.1 Literární charakteristiky

Marek píše v lidové řečtině (helénistická hovorová mluva), jazykem jednoduchým a prostým, v hovorovém stylu (slovní zásoba 1345 slov).⁶⁸ V porovnání s ostatními evangelií může chvílemi čtenář nabýt dojmu až technické strohosti a označit Marka za nevzdělaného náboženského nadšence. Novější výzkumy ukazují, že Markův styl se od dobové literatury neliší, semitismy se vyskytovaly v řečtině celého východního středomoří. Jednoduchý styl má určitý literární charakter s uměleckými prvky a je součástí jeho strategie k oslovení širokých vrstev nevzdělaných obyvatel.

Přináší nám sled událostí a výroků, které se magickým způsobem spojí v jeden celek v mysli čtenáře. Dokáže doslova vtáhnout čtenáře do děje a zpřítomnit popisovanou událost. Celé evangelium má výraznou časovou dynamiku. Na někoho může Ježíš udělat dojem spěchajícího mladíka pohybující se po Galilei, kde je čas určen jen obecně. S blížícími se pašijemi se vše zpomaluje, v Jeruzalémě se čas měří na dny a poslední den lidského Ježíšova života určují hodiny.

Ve druhém evangeliu se často přerušuje příběh, nebo perikopa vložení jiného zdánlivě nesouvisejícího textu (uzdravení dcery Jairovy je přerušeno událostí uzdravení ženy

⁶⁵Tamtéž.

⁶⁶Srov. 1K 1,22.

⁶⁷Srov. POKORNÝ, PETR, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 94.

⁶⁸MAREČEK, PETR, *Úvod do Nového Zákona*, s. 24.

s krvotokem)⁶⁹. Tato konkrétní část „sendvič“⁷⁰ je o víře, ostatní se týkají jiných témat, jako je učednictví, naslouchání, nebo nebezpečí odpadnutí. Každý jednotlivý „sendvič“ se skládá ze tří částí A1-B-A2, B tvoří teologický klíč pro obě poloviny. Sendvičovou techniku Marek přejímá z tradice, ale v porovnání s ostatními synoptiky se ukazuje, že Marek používá tuto techniku jedinečným způsobem a zdůrazňuje tak hlavní témata evangelia.

Je to nejkratší evangelium (11242 slov v 16ti kapitolách),⁷¹ některá slova se stereotypně opakují, je zde použit velký počet semitismů, zvláště arameismů, je celkově ucelené. Z pohledu literární integrity tvoří výjimku dvě výrazné textové odchylky. První je Mk 1,1 s chybějícími slovy „Syn boží“ v některých starých rukopisech (kodex Sinajský). Druhá odchylka je diskutabilní tzv. Aristonův závěr Mk 16,9nn z pozdější redakce, a to již od středověku, kdy byl uváděn v typografických značkách *asterici*, nebo *obeli*, obdoby našich závorek (kodex Sinajský a Vatikánský, nejkvalitnější svědek novozákonního textu, tyto verše nemají). Text je uveřejňován s odůvodněním na jeho starobylost, používání a význam v rané církvi. Dnes nevíme, jaký byl původní text. Celý závěr připomíná mozaiku tehdy známé tradice, jejíž kousky najdeme v ostatních evangeliích.⁷²

1.2.2 Stavba evangelia

Stavba Markova evangelia se nijak neliší od ostatních synoptiků. Matouš a Lukáš ho upravují a rozšiřují, tím se jejich evangelia stávají prvními komentáři Marka, zachovávají sled událostí a konkrétní formulace. V odlišnostech od Marka se málokdy shodují.

Unikátním textem je Markova vlastní látka, kterou nikdo ze synoptiků neopisuje snad pro nepochopení, nebo se mohla jevit jako pohoršující (Mk 14,51-52).

Markova vlastní látka (Sondergut / Simplex traditio)	
Verš	Popis – komentář
2,27	Výrok o sobotě – židovské pojetí sabatu bylo výrazem hluboké zbožnosti. Ježíš ji obhájí historkou o Davidovi a jeho hladové družině, jak pojídají posvátné chleby (1S 21,2-7).
3,20-21	Pomátl se – jeho popularita byla značná, jeho činy přesahují tehdejší normy a zvyklosti, ani jeho rodina mu nerozumí, neví co dělat, chopí se ho násilím.
4,26-29	Podobenství o zasetém semenu – nekontrolovatelné šíření Božího království.

⁶⁹Mk 5,22-43.

⁷⁰Edwards J. R. nazývá sendvičem určitou literární konvenci s teologickým účelem. Jsou to: Mk 3,20-35, 4,1-20, 5,21-43, 6,7-30, 11,12-21, 14,1-11, 14-17-31, 14,53-72, 15,40-16,8. EDWARDS, J. R., *The Gospel according to Mark*, s. 11-12.

⁷¹MAREČEK, PETR, *Úvod do Nového Zákona*, s. 24.

⁷²POKORNÝ, PETR – HECKEL, ULRICH, *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*, s. 403-404.

7,3-4	Tradice otců – neznalost židovských zvyků používají jako argument odpůrci židokřesťanského původu Marka. ⁷³
7,31-37	Uzdravení hluchoněmého – dnes neobvyklá trasa pochodu přes Sidón z Týru k jezeru Galilejskému. ⁷⁴ Neobvyklá léčebná metoda a použití arameismu „ <i>Effatha</i> “.
8,22-26	Uzdravení slepého – opakovaná nezvyklá léčebná metoda. Slepý uzdraven až na druhý pokus.
9,29	Jak vymítat – je třeba mít víru, v modlitbě se zcela oddat Bohu a spojit se s ním jako on s námi.
9,49	Solení ohněm – nejasný význam slova sůl.
9,50	O soli
11,11	Večerní odjezd z Jeruzaléma do Betanie – zmínka informativního charakteru.
14,51-52	Nahý mladík
15,44	Pilátův údiv nad Ježíšovou smrtí

Tab. 2. Markova vlastní látka podle P. Marečka.⁷⁵

Členění evangelií není v odborné literatuře jednotné, je to lidský výtvar, snad pro snadnější orientaci, nebo lepší pochopení exegetického výkladu. Rozdělení do logických celků od jednotlivých badatelů pouze ukazuje, na co kladou důraz (M. Limbeck⁷⁶ člení evangelium pouze do osmi logických celků, L. Tichý⁷⁷ provádí podrobné členění do čtyř hlavních částí a ty dále dělí na celkem 59 podčástí, v práci vydané pod vedením P. Dubovského⁷⁸ velmi podrobně rozděluje celé evangelium podle narativních kritérií do 68 epizod – epizodou tvoří několik menších částí, které nazývá scény).

Zajímavé jsou stavební prvky narativního textu, který odhalují Ježíšovu identitu v apokalyptickém kontextu, najdeme je na začátku, středu a konci evangelia (křest, proměnění a smrt). Tyto tři momenty poutají pozornost čtenáře na Ježíšovu identitu, jde o tři důležitá zjevení, které potvrzují úvodní verš Mk 1,1.

Mk 1,9-11 křest		Mk 9,2-8 proměnění		Mk 15,33-41 smrt	
1,10	Rozevřená nebesa	9,2-3	Proměna šatu	15,38	Roztržená opona svatyně
	Sestoupení holubice	9,7	Sestoupení oblaku	15,33	Nastala tma
1,11	Hlas z nebe		Hlas z oblaku	15,37	Ježíšův výkřik
	Ty jsi můj milovaný Syn, tebe jsem si vyvolil		Toto jest můj milovaný Syn, toho poslouchejte	15,39	Ten člověk byl opravdu Syn Boží
Jan jako Eliáš		Ježíš s Eliášem		Volá Eliáš?	

Tab. 3. Identita Ježíše u Marka v apokalyptickém kontextu podle P. Dubovského.⁷⁹

⁷³Srov. TICHÝ, LADISLAV, Co lze říci o autorovi Markova evangelia, *Studia theologica*.

⁷⁴Tamtéž.

⁷⁵MAREČEK, PETR, *Úvod do Nového Zákona*, s. 16.

⁷⁶Srov. LIMBECK, MIENRAD, *Evangelium sv. Marka*, s. 15.

⁷⁷Srov. TICHÝ, LADISLAV, *Úvod do Nového zákona*, s. 73-75.

⁷⁸Srov. DUBOVSKÝ, PETER, *Marek: komentáře k Novému zákonu*, s. 57-60.

⁷⁹Tamtéž.

Typ	Verš	Popis
	1,1	Nadpis: Počátek evangelia Ježíše Krista, Syna božího
	1,2-13	Prolog v poušti
	1,2-14	Vystoupení Jana Křtitele
	1,9-13	Ježíšův křest (hlas z nebe: milovaný boží Syn) a pokušení
	1,14-3,6	První část: Ježíšovo vystoupení v Galileji
	1,14n	Shrnutí Ježšova kázání v Galileji: „Naplnil se čas a přišlo království nebeské. Čiňte pokání a věřte evangelium!“
	1,16-20	Povolání prvních čtyř učedníků
	1,21-45	Ježíšovo vyučování v synagoze v Kafarnaum a uzdravování
Disp.	2,1-3,6	Uzdravení chromého, povolání Leviho, půst, svěcení soboty při vymílání klasů a uzdravení uschlé ruky s prvním úradkem o Ježíšově zabití
	3,7-6,29	Druhá část: Galilea a první cesta k pohanům
	3,7-35	Shrnutí Ježíšovy činnosti a první cesty do pohanských oblastí, povolání Dvanácti, Belzebul, hřích proti Duchu svatému, Ježíšovi praví příbuzní
Podb.	4,1-34	<i>Tři podobenství o božím království</i>
	4,35-5,43	Zázraky: utišení bouře a tři příběhy o uzdravení: posedlý z Gerasy, dcera Jairova, žena s krvotokem.
	6,1-13	Odmítnutí Ježíše v Nazaretu a vyslání Dvanácti
	6,14-29	Smrt Jana Křtitele
	6,30-8,26	Třetí část: Galilea a druhá cesta k pohanům
	6,30-56	Zázraky: nasycení pěti tisíc, chůze po jezeře, uzdravování
	7,1-8,26	Ježíšovo působení mezi pohany: spor o kultickou čistotu, uzdravení na dálku, uzdravení hluchoněmého v Dekapoli, nasycení čtyř tisíc, odmítnutí znamení, rozhovor o chlebu, neporozumění učedníků
	8,22-26	Závěr: uzdravení slepého před Betsaidou
	8,27-10,52	Čtvrtá část: Z Caesareje Filipovy do Jeruzaléma
	8,27nn	Petrovo vyznání. První předpověď utrpení. Ježíšovo proměnění a hlas z nebe Syn boží , uzdravení posedlého chlapce. Druhá předpověď utrpení se sporem s učedníky, varování před odpadnutím
	10,1-45	Výroky o manželství, dětech a majetku, třetí předpověď utrpení. Zebedeovci prosí o přední místo, výrok o výkupném
	10,46-52	Závěr: uzdravení slepého Bartimaia u Jericha
	11,1-13,37	Pátá část: Vyostření konfliktů v Jeruzalémě
	11,1nn	Vjezd do Jeruzaléma, prokletí fíkovníku, vyčištění chrámu
	11,20-33	Výroky o víře přenášející hory a o Ježíšově moci
	12,1-12	Podobenství o zlých vinařích
Disp.	12,13-37	Jeruzalémské spory: císařské daně, vzkříšení mrtvých (Saduceové), nejdůležitější přikázání, Davidovo synovství
	12,38-40	Varování před zákoníky

	12,41-44	Dar chudé vdovy
Podb.	13,1-37	Řeč o konci času
	14,1-16,8	Šestá část: Pašije a vzkříšení
	14,1-66	Rozhodnutí zbavit se Ježíše, pomazání, Večeře páně, modlitba zatčení v Getsemane, velerada (boží Syn), Petrovo zapření.
	15,1-47	Proces před Pilátem, odsouzení, výsměch, ukřižování, setníkovo vyznání boží Syn , pohřbení
	16,1-8	Epilog: poselství o vzkříšení u prázdného hrobu
	16,9-20	<i>Chybí v nejstarších textových svědectvích</i>

Tab. 4. Stavba Markova evangelia podle P. Pokorného.⁸⁰

1.2.3 Hlavní teologická témata

Úvodní verš (Mk 1,1) označuje nejen obsah knihy evangelium o Ježíši Kristu, ale také ho označuje za původce, stává se nejen předmětem vyprávění, ale také podměttem celého evangelia. Hlavní myšlenka Markova evangelia je výzva k obrácení na základě Ježíšova slova. To se však může setkat s neochotou a neúspěchem, jako v podobenství o rozsévači. Evangelium zvěstuje především království Boží (Mk 1,15), Ježíše Krista jako Syna Božího což v závěru potvrdí římský setník (Mk 15,39). Je to sebezjevování Boha v Ježíši Kristu. Soteriologickou perspektivu najdeme ve slovech o výkupném (Mk 10,45), která jsou umístěna ještě před příjezdem do Jeruzaléma (Mk 11,1nn). Evangelista se snaží interpretovat Ježíšovu smrt jako zástupné dění, zřejmě podle starší předlohy pašijního příběhu a spojuje ji s vlastním pojetím spásného významu Ježíšovy smrti.⁸¹

Marek klade důraz na to, že k pochopení evangelia je nutné poznat pozemského Ježíše, jeho minulost. Je třeba vědět, ke komu se vlastně Bůh přiznal a jaký byl jeho vztah k lidem. Slova Páně z tradice jsou stejného původu jako slova vzkříšeného Krista, který konstituuje společenství křesťanů a představuje cíl člověka. Pozemský Ježíš je hermeneutickým klíčem ke Kristu vzkříšenému.

⁸⁰Srov. POKORNÝ, PETR – HECKEL, ULRICH, *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*, s. 389-399.

⁸¹Tamtéž s. 411.

1.2.3.1 Zázraky

Novozákonní zázraky⁸² jsou určitá konání překračující rámec každodenních zkušeností. První zázrak u Marka je exorcismus, vymítání nečistého ducha pomocí slova (Mk 1,22-26), tím se ohlašuje zápas se satanem jako Božím protivníkem a vládce démonů musí uznat vládu silnějšího. Ježíš nám ukazuje, že je možné se moci démonů vzepřít. U Jana vyhánění démonů chybí. Zázraky ve formě darů, nasycení pěti tisíc (Mk 6,30-46), jsou předobrazem společného stolování (Mk 8,1-9) a eucharistie-první nasycení je pouze Izraele a druhé pohanů v oblasti Dekapole, tj. symbolicky všech ostatních. Zázraky vzkříšení jsou předobrazem vzkříšení a života věčného, které sám zakusí o Velikonocích. Z toho vyplývá, že pochopení zázraků je možné skrze Velikonoční zkušenost. Žádný zázrak netrestá lidi. Ježíš nám zázrakem nedemonstruje prolomení přírodních zákonů, ale předjímá naplnění Boží vlády. Marek geniálně umísťuje blok zázraků (Mk 4,35-5,41) až za podobenství. Ježíš u Marka také předpovídá, že někteří přijdou a budou konat zázraky a znamení v jeho jménu (Mk 13,6 a Mk 13,21-22), v negativním smyslu – lžimesiášové a lžiproroci. Marek věnuje zázrakům poměrně značný prostor,⁸³ zejména v prvních sedmi kapitolách, zcela je však podřizuje kříži, možná z výše uvedených důvodů – příchodu nepravých proroků.

1.2.3.2 Markova teologie kříže

Pojem teologie kříže je nejčastěji spojován s Pavlem, jako jeho východiskem pro víru a spásu.⁸⁴ Příběh Ježíše v Markově podání, počínaje vyznáním Petra (Mk 8,29), dramaticky směřuje k ukřižování, proto můžeme mluvit i zde o teologii kříže.

Největší drama začíná v zahradě getsemanské (Mk 14,32-42), kde v plném lidství zakouší strach z blízké budoucnosti, úzkost z trojího selhání učedníků, Boha oslovuje lidským *Abba*. Z oslovení můžeme cítit zvláštní napětí, Marek s postavou Ježíše stále pracuje jako s člověkem. Vše se vyjasní teprve ve světle velikonočních událostí. Ježíš s oddaností a nekonečnou láskou k Otci přijímá kříž. Svou opuštěnost a samotu vyjadřuje posledními lidskými slovy „Bože můj, Bože můj proč jsi mě opustil!“ (Mk 15,34). Toto krátké drama

⁸²Definice zázraku v katolické fundamentální teologii: Zázrak je jev ve světě viditelném (tedy smysly vnímatelný), mimo obvyklý řád, přesahující síly přírody, který nemůže být vykonán ani silou přirozenou ani silou stvořeného ducha (andělem, démonem), nýbrž pouze božskou mocí a je vhodným znamením, aby ho Bůh použil k potvrzení pravosti Božího zjevení. KRUMPOLC, EDUARD, *Vybrané kapitoly z fundamentální teologie*, kap. 14.

⁸³Zázraky v Markově evangeliu: Mk 1,23-26, Mk 1,30-31, Mk 1,40-45, Mk 2,1-12, Mk 3,1-6, Mk 4,35-41, Mk 5,1-20, Mk 5,21-43, Mk 5,25-34, Mk 6,30-46, Mk 6,47-56, Mk 7,24-30, Mk 7,31-37, Mk 8,1-9, Mk 8,22-26, Mk 9,14-29, Mk 10,46-52, Mk 11,20-25.

⁸⁴Srov. 1K 1,18.

bychom dnes mohli nazvat hororový příběh. Příběh pokračuje dále a události vzkříšení (Mk 16,6) a prázdný hrob mění obyčejný příběh v teologii. V epilogu (Mk 16,1-8) mládenec v bílém rouchu naznačuje smysl celého děje po zásahu vyšší moci. Otevírají se dveře k paruzii a dobrému dovršení lidských dějin dle božího plánu.

2. Podobenství

Podobenství patří k základnímu obsahu ježišovské tradice. Často slouží pro zvěstování Božího království v eschatologickém smyslu. Boží království, je to něco nového, zatím neznámého, nedefinovatelného, budoucího, o čem lze vypovídat pouze metaforicky, nebo analogicky s použitím dalšího podobenství. Z pohledu víry nejsou podobenství pouze řečí, jsou již součástí božího vlivu, který se v podání Krista dostává do světa.

Nad názorem, že Ježíš mluvil v podobenstvích, panuje široká shoda. Podobenství nalezneme v synoptických evangeliích, ale ne v Janově evangeliu, kde se termín *parabolé* (podobenství) neobjevuje. Objevuje se zde velmi podobný výraz *paroimía* (příměr). Bez kritického zkoumání lze říct, že ve čtvrtém evangeliu jsou obrazné části alegoriemi, které se bezprostředně odchýlí od aktuálního obrazu a jsou prostoupeny hlubokým teologickým významem. U synoptiků Ježíš představuje Boží království v podobenstvích, ale Janův Ježíš hovoří o sobě v první osobě. Proti tomuto ustálenému názoru, že u Jana nejsou podobenství, se staví R. Zimmermann a předkládá osmnáct Janovských podobenství s paralelními texty u Mt, Lk, Q a inkruzemi u Jana. Dále rozebírá kompozici, teologii, metodologii a definici Janových podobenství. Sociální a historický kontext odpovídá synoptickým podobenstvím. Janova podobenství (mikrotexty) mají své závěry a důrazy na určité věci. Redukuje se zde počet postav v podobenstvích, ale více se rozvíjí postavy na makroúrovni. Jan staví do centra podobenství Ježíše.⁸⁵ Dále se podobenství nalézají v Tomášově apokryfním evangeliu.

2.1 Definice podobenství

Definovat biblická podobenství a rozhodnout o jaký typ se jedná, není zcela jednoduché, na rozdíl od podobenství v rétorice. Rétorická podobenství jsou tendenční a často složitá. Ježíšova se od nich odlišují svou jednoduchostí, jemnou taktí nevtíravostí a průzračností. V odborné teologické literatuře se definice a zařazení konkrétních starozákonních i novozákonních Ježíšových podobenství liší autor od autora. Tato rozmanitost a nejednotnost je vidět i u českých moderních překladů (ČEP a liturgický překlad). Důvodem je zřejmě spojitost mezi významově pestrým hebrejským *mášál* a řeckým *parabolé* již v Septuagintě (LXX).⁸⁶

⁸⁵Srov. ZIMMERMANN, R., Are there Parables in John? It is Time to Revisit the Question, *Journal for the Study of the Historical Jesus*, s. 243–276.

⁸⁶Srov. TICHÝ, LADISLAV, Co je to podobenství, *Studia theologica*, s. 1-9.

2.1.1 Definice podobenství z pohledu jazykovědného

V Ottově všeobecné encyklopedii heslo podobenství⁸⁷ odkazuje na heslo parabola⁸⁸ a definuje ji takto: „*podobenství* – alegorický příběh, který je široce rozvinutý přirovnáním a názorně přivádí čtenáře nebo posluchače k obecné myšlence. P. využívají často náb., známa jsou např. podobenství, kt. vyprávěl svým posluchačům Ježíš Kristus, když jim chtěl přiblížit představu boží spravedlnosti n. nebeského království (např. podobenství o marnotratném synovi). P. je známa již z ant., v novodobé lit. ji často používali zejm. osvícenci a preromantikové, v čes. lit. např. K. Čapek (*Bajky a podpovídky*)“.

Slovní základ, kořen slova podobenství je *podoba*, staročesky obraz. Podobně je tomu s biblickými hebrejskými slovy:⁸⁹

- *D^emút* = napodobenina, kopie, vyobrazení, podobizna, postava, jev, vzezření, podobnost⁹⁰, atd.
- *T^rmúntá* = obraz, vypočtení
- *Tabnít* = model, vzor, forma
- *Mášál* = přísloví (můžeme rozdělit na (a) lidové rčení, (b) poučení, povzbuzení, varování, (c) číselné přísloví)⁹¹, řeč, pořekadlo, podobenství, průpověď, píseň, posměšek, byl jsem k smíchu, hádanka ne všem pochopitelná
- *Hídá* = řecké *parabolē* v Mk 4,11⁹²

V řečtině:⁹³

- *Hypodeigma* = vzor, příklad
- *Typos* = praobraz (boží dílo), šlépěj, stopa⁹⁴
- *Antitypos* = napodobenina udělaná rukama, odraz nebeského pravzoru⁹⁵

⁸⁷BULISOVÁ, JIŘINA, *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M-Ž*, s. 233.

⁸⁸Tamtéž. s. 193.

⁸⁹NOVOTNÝ, ADOLF, *Biblický slovník*, heslo: Podobenství I, s. 652.

⁹⁰Autor Geneze neříká přesně v čem spočívá podobnost člověka s Bohem. Podle většiny exegetů tato podobnost vyplývá ze schopnosti jednat jako Bůh. Jako Bůh tvoří a uspořádává svět, tak člověk jej zušlechťuje a ovládá. KRUMPOLC, EDUARD, *Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filozofií a teologií*, s. 130.

⁹¹VLKOVÁ, GABRIELA IVANA, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 63.

⁹²AMBROZIC, ALOYSIUS MATTHEW, CARDINAL, Mark's Concept of the Parable, *Catholic Biblical Quarterly*, s. 220-221.

⁹³NOVOTNÝ, ADOLF, *Biblický slovník*, heslo: Podobenství II, s. 653.

⁹⁴DUBOVSKÝ, PETER, *Genesis: komentáře k Starému zákonu I*, s. 24.

⁹⁵Významnost starozákonního kultu spočívá v odkazu na nebeskou svatyni do které vstoupil Kristus. NOVOTNÝ, ADOLF, *Biblický slovník*, heslo: Podobenství I., s. 653.

- *Parabolé* = podobenství, přirovnání (*para* = vedle a *bolé* = hození, položení. Položení vedle sebe)⁹⁶
- *Paroimia* = příměr (někdy jako synonymum k *parabolé*)⁹⁷

Všechny výrazy skutečně odkazují na jakési vyobrazení ať fyzické nebo virtuální, v kontextu většinou na Boha, nebo člověka jako části celku,⁹⁸ z něhož pak plynou další důsledky. Výjimkou je mnohovýznamové hebrejské slovo *mášál*, které se téměř nedá vymezit a má široké použití. Bůh stvořil člověka k obrazu svému a podle svého podobenství,⁹⁹ a proto patří do jiné kategorie než ostatní tvorové. V pozadí můžeme najít starou mezopotámskou mytologii, ve které bohové před stvořením člověka vyrobili skicu a následně svůj protějšek, obraz. Člověk je tedy součástí většího nedělitelného celku, části Boha. Tím je také odůvodňován zákaz zabít člověka.¹⁰⁰ Církevní otcové rozlišovali mezi obrazem, který člověk ani pádem neztratil a podobenstvím (k čemu byl člověk určen). Důležitou interpretační technikou církevních otců byla typologie – u některých autorů součást alegorické exegetické metody.¹⁰¹

2.1.2 Definice podobenství v literárním smyslu

Podobenství jsou vyprávěna už ve Starém zákoně¹⁰² a také v rabínské literatuře, kde slouží nejen k praktickému životu, ale i pro výklad rabínské teologie. Většina rabínských podobenství jsou pozdějšího data než novozákonní. Starozákonní prorocká vidění a obrazné řeči se vyskytují zejména v apokalyptických knihách (Ez, Da, 4 Ezd, Henoch¹⁰³). Rabíni používali podobenství k výkladu zákona, Ježíš stejně jako rabíni požívá v podobenství stejných prostředků, tj. obyčejné skutečnosti, dává jim ovšem nový obsah – Boží království.

Podobenství je specifická forma vyprávění, ve které je myšlenka znázorněna pomocí obrazového slova, stylový prostředek, kterým můžeme přirozeně znázornit nadsmyslové skutečnosti. Také je to přirovnání rozvinuté ve vyprávění, které přirovnává dvě skutečnosti

⁹⁶Srov. DUBOVSKÝ, PETER, *Marek: Komentáře k Novému zákonu I*, s. 293.

⁹⁷Srov. ZIMMERMANN, R., Are there Parables in John? It is Time to Revisit the Question, *Journal for the Study of the Historical Jesus*, s. 245.

⁹⁸Srovnej ALTRICHTER, MICHAL, *Příručka spirituální teologie*, kap. II.2-4.

⁹⁹Srov. Gn 1,26n.

¹⁰⁰Srov. Gn 9,6.

¹⁰¹DUBOVSKÝ, PETER, *Genézis: komentáře k Starému zákonu I*, s. 24.

¹⁰²Prorok Nátan (2 Sam 12,1-4), moudrá žena z Tekoa (2 Sam 14,5-7), Iz 5,1-7; 11,6-7; 45,9-13.

¹⁰³Apokryfní kosmologická apokalyptická kniha, která výrazně ovlivnila další apokalypsy této skupiny. DUS A. JAN, *Proroctví a apokalypsy, novozákonní apokryfy III.*, s. 35.

nebo události z rozličných oblastí, jehož cílem je vysvětlit neznámou skutečnost pomocí skutečností známých a všem srozumitelných. V bibli slouží k objasnění duchovní pravdy. Při výkladu evangelijních podobenství se nemůžeme zabývat všemi detaily obsaženými v příběhu. Náš pohled musí být celkový a cílem je najít styčný bod pro obě části, obraznou (vyprávěný příběh) i věcnou (vysvětlovaná skutečnost). Tomuto společnému jmenovateli se říká *tertium comparationis* – třetí prvek ve srovnání.

Dlouhá léta bylo podobenství v církvi vykládáno jako jinotaj.¹⁰⁴ Podobenství můžeme rozdělit do několika skupin:

1. Vlastní podobenství
2. Parabola
3. Příkladové vyprávění
4. Alegorie / jinotaj (řec. *Allégoria* = jiná, obrazná řeč)
5. Podobenství s alegorickými rysy
6. Metafora (řec. *Metafora* = přenesené)

(1) *Vlastní podobenství* užívá obrazu z každodenní zkušenosti, hovoří o věcech a událostech z běžného života, čímž usnadňuje chápání těžce pochopitelných věcí (např. Mk. 4,31-32n). Jádro každého podobenství je sestaveno ze dvou základních částí, z části obrazné a věcné, které tvořící jeden celek. Tyto dvě části jsou klíčové pro pochopení, co nám podobenství předkládá (obraz) a co máme vidět (předmětná věc). Obrazný příběh se rozvíjí samostatně ve své linii a skrytý duchovní smysl je přirovnáván jen v jednom bodě. Dovolává se obecně platných skutečností a zabraňuje vzniku námitek, posluchač je odzbrojen, vyžaduje od něj rozhodnutí, vlastní závěr.

Ježíšova podobenství nám převážně dosvědčují dobový způsob života v galilejské vesnici, na rozdíl od apoštola Pavla, který popisuje převážně městský a vojenský život. Jsou označována za originální složku tradice. Pro výklad podobenství není důležité jen místo, ale i čas výroku. Neznalost dobové situace se často stává kamenem úrazu pro výklad podobenství a mění se v prostou hádanku, jakou základní zvěst vlastně podobenství přináší. Mnohá podobenství vyjadřují realizovanou eschatologii – zvěstují království Boží, jak bylo uskutečněno v Ježíši Kristu.

¹⁰⁴VON ALLMEN, JEAN-JAQUES, *Biblický slovník*, s. 192.

Podobenství a obrazné výroky můžeme rozdělovat podle různých klíčů. A. Novotný cituje F. Žilku,¹⁰⁵ který je rozdělil podle obsahu do šesti skupin a podává tím srovnání (ne)unikátnosti výskytu ve všech synoptických evangeliích, vytvořil synopsi novozákonních podobenství. Kategorie podle F. Žilky: (a) podobenství o zákonech království Božího, (b) podobenství o vztahu k Bohu, (c) podobenství o lidském životě, (d) podobenství o posledních věcech, (e) obrazné příběhy, (f) obrazné výroky. Podle L. Tichého musí podobenství obsahovat příběh, pokud jej neobsahuje, je to pouhé srovnání,¹⁰⁶ které je charakteristické podřadící spojkou přirovnávací „jako“, používanou běžně v hovorovém jazyce.¹⁰⁷

Další skupinou je (2) *Parabola* (Lk 16,1), která analogicky vypráví, co někdo jednou udělal. Dějinná skutečnost zde není důležitá, klíčový je samotný možný jednorázový akt. Často začíná „pohádkovým“ úvodem: „Byl jednou jeden...“. Vyprávění jsou často tak strhující, že posluchač se nezmůže na námitky.

(3) *Příkladové vyprávění* (Lk 16,19-31) je jiný druh podobenství, je blízké parabole, je to také volně vytvořená historka. Jak už z názvu plyne, je to příklad s jednoznačně identifikovatelnými osobami.

Další volně vytvořenou historkou je (4) *alegorie* (Ez. 17,1-10). Zde se posouváme téměř na hranici fikce a fantazie. Vyprávíme smyšlený příběh a říkáme něco jiného, než co míníme. K rozluštění alegorie musíme být zasvěceni do problému a znát věci, ke kterým se vztahuje, jinak nám smysl nebude odhalen. Text alegorie je velmi dobře propracován a každý rys má svůj jnotajný smysl, je tam vneseno něco, co tam ve skutečnosti není. Obraz a věc (viz výše) se v alegorii kryjí. Alegorie někdy bývá od podobenství velmi ostře rozlišována, někdy je označována za „porušenou literární formu“¹⁰⁸ pozdějšího data, tedy dílo církve a nemůžeme ji připisovat autorství Ježíše z Galileje. Proti těmto námitkám, které zastával i A. Jülicher,¹⁰⁹ stojí starozákonní podobenství a alegorie nazývané *mášál*. Židovští zákoníci v době Ježíše vykládali téměř celý Starý Zákon alegoricky. Jülicher důrazně odmítl dlouholetý alegorický výklad podobenství, při své práci vycházel z antické rétoriky. U samotného Ježíše rozlišil tři druhy řeči v podobenství: (a) podobenství, (b) parabolu a (c) příkladové vyprávění. Jülicherova práce měla na pozdější exegezi obrovský vliv, i když byl často kritizován pro svou jednostrannost a nedostatečnost teorie pro interpretaci Ježíšových

¹⁰⁵NOVOTNÝ, ADOLF, *Biblický slovník*, Heslo: Podobenství II., s. 654.

¹⁰⁶Mt 10,16.

¹⁰⁷Srov. TICHÝ, LADISLAV, Co je to podobenství, *Studia theologica*, s. 3.

¹⁰⁸MÁNEK, JINDŘICH, *Ježíšova podobenství*, s. 8.

¹⁰⁹Srov. TICHÝ, LADISLAV, Co je to podobenství, *Studia theologica*, s. 4-5.

podobenství. J. Jeremias¹¹⁰ na rozdíl od Jülichera podobenství nijak nedělí a zahrnuje všechny pod pojem *másál*, jde dále a snaží se zjistit původní smysl podobenství a vrací se k Ježíšovým *ipsissima verba*. Alegorické prvky vidí, stejně jako Jülicher, jako pozdější přídavky prvotní církve.

Podle L. Tichého je alegorie rozvedená nebo rozšířená metafora (*continua methaphora*). Je to řada metafor, které jsou součástí určitého příběhu tvořící alegorii. Tím jsou alegorie a metafora v úzkém vztahu.¹¹¹

V evangeliích se alegorie vyskytují jen ve velmi malém počtu. Ježíšova podobenství nejsou alegorie, i když některá do alegorie přecházejí.¹¹² Pokud nemělo být Ježíšovo učení tajné, esoterické, určené pro okruh zasvěcenců, mělo být srozumitelné pro všechny, musel se alegorii vyhnout. Sám se diví, proč ani jeho učedníci nechápou (Mk 4,13). Dnes emeritní papež Benedikt XVI. ve svém projevu z Paříže, z Le Collège des Bernardins (12. září 2008) hovořil o tom, že božský charakter biblických slov není z čistě historického hlediska uchopitelný – historickým charakterem se rozumí mnohost a lidskost. Dokládá to středověkým distichem *Littera gesta docet – quid credas allegoria...* (srov. Augustin z Dalmácie, *Rotulus pugillaris*, I), tzn. „litrní smysl učí, co se stalo, to, co máš věřit, říká alegorie“, tj. christologická a pneumatická interpretace.¹¹³

Smíšený typ, (5) *podobenství s alegorickými rysy*, je v praxi velmi často používán.

Metafora (6) podle L. Tichého je prakticky totožná s alegorií (4), jak ji definuje J. Mánek.

Teorie podobenství a příbuzných pojmů¹¹⁴ od L. Tichého definuje pouze tři kategorie: (a) podobenství, (b) metaforu a (c) alegorii. Moderní teologie nabízí nepřehledné množství klasifikací podobenství. Velmi jemná klasifikace může vést ke zbytečným sporům a působit zmatečně, jako je tomu u J. Lambrechta v podobenství o ztracené ovci, které označuje jako parabolou ve striktním smyslu.¹¹⁵ Ne všechna podobenství jsou stejná. Klasifikace nám činí určité obtíže, protože podobenství nemusí odpovídat svým vlastním kategoriím. Dokonce i v rámci jedné kategorie se mezi sebou podobenství liší, stejně tak jako jejich jazyk. Klasifikace nám může pomoci při způsobu interpretace, je naše vlastní, není od Ježíše ani od evangelistů. Čím jasněji rozumíme podobnostem, nebo rozdílům jednotlivých podobenství,

¹¹⁰Tamtéž.

¹¹¹Tamtéž, s. 3.

¹¹²Srov. Mt 21,33-41.

¹¹³Srov. BENEDIKT XVI, *Přednáška v Řezně a další projevy*, s. 49.

¹¹⁴Srov. TICHÝ, LADISLAV, Co je to podobenství, *Studia theologica*, s. 3.

¹¹⁵Srov. TICHÝ, LADISLAV, Ztracená ovce (MT 18:12-14; LK 15,4-7), *Studia theologica*, s.7-8.

tím více rozumíme tomu, jak fungují a dokážeme vnímat jejich charakteristické znaky. Žádná klasifikace ani klasifikační schéma není dokonalé, můžeme použít i jiné než je výše uvedené. Dokonce i lidé, kteří používají stejná slova, nemají na mysli vždy stejné věci.¹¹⁶

Vzhledem k velké rozmanitosti klasifikace biblických podobenství upřednostňuji níže uvedené rozdělení a definici podle A. J. Hultgrena. Ten definuje podobenství jako *řečnický obrat, který obsahuje srovnání mezi Božím královstvím, skutky, nebo očekáváním a něčím v tomto světě reálným, nebo obrazným*. Rozlišuje dva typy podobenství (a) *Narativní podobenství*: obsahuje srovnání tvořené vyprávěním, podobenství obvykle obsahuje „byl jednou jeden...“ a příběhy se obvykle odehrávají v minulosti. (b) *Přirovnání*: srovnání je tvořeno bez použití příběhu, ale prostřednictvím slov „je jako“ nebo „je jako by“, analogie je mezi jejich předměty a všeobecným a bezčasovými pozorováním. V souladu s touto definicí existuje nejméně 38 jednotek v rámci synoptických evangelií, které můžeme označit jako podobenství.¹¹⁷

Ježíšova podobenství ¹¹⁸		
I. Podobenství o Božím zjevení	O mimořádném odpuštění a milosti	O nemilosrdném služebníku Mt 18,23-35
		O dělnících na vinici Mt 20,1-16
	O mimořádné Boží lásce pro ztracené	O ztracené ovci Mt 18,12-14 / Lk 15,4-7, TmEv 107, EvPr ¹¹⁹ 31-32
		O ztraceném penízi Lk 15,8-10
O marnotratném synu Lk 15,11-32		
II. Podobenství o příkladném chování	O milosrdném Samařanu Lk 10,25-37	
	O boháči a stodolách Lk 12,16-21, TmEv 63	
	O boháči a Lazarovi Lk 16,19-31	
	<i>Kapitola O farizeovi a celníkovi</i> Lk 18,10-14	
III. Podobenství o moudrosti	O dvou stavitelích Mt 7,24-27 / Lk 6,47-49	
	<i>Součást kapitoly O rozhodnutí pro Krista</i> Lk 14,28-30 (Stavění věže)	
	<i>Součást kapitoly O rozhodnutí pro Krista</i> Lk 14,31-33 (Kráľ táhne do boje)	
	O nepoctivém správci Lk 16,1-8	
	O věrnosti služebníků Mt 24,45-51 / Lk 12,42-16	
	O deseti družičkách Mt 25,1-13	

¹¹⁶Srov. SNODGRASS, KLYNE, *Stories with Intent: A Comprehensive Guide to the Parables of Jesus*, s. 9-24.

¹¹⁷SROV. HULTGREN, ARLAND J., *The parables of Jesus: a commentary*, s. 2-4.

¹¹⁸Názvy podobenství jsou podle ČEP. Pokud v ČEP nejsou uvedené texty označeny jako podobenství, uvádím kurzívou jméno kapitoly které jsou součástí. V závorce jsou uvedeny názvy podle A. J. Hultgrena.

¹¹⁹Koptský rukopis apokryfního Evangelia pravdy byl objeven krátce po druhé světové válce v hornoegyptském Nag Hammádí. Předpokládá se, že dílo napsal alexandrijský gnostik Valentinos nebo některý z jeho blízkých žáků. O Evangelii pravdy se zmiňoval Irenej z Lyonu (cca 150-202), i když není jisté, zda měl na mysli tentýž apokryf. Vznik originálu je datován do období let 140 až 180. KRATOCHVÍL, ZDENĚK, *Evangelium pravdy*.

IV. Podobenství o životě před Bohem	O rozsévači Mk 4,3-8, 13-20 / Mt 13,3-8, 18-23 / Lk 8,5-8, 11-15 / TmEv 9	
	<i>Součást kapitoly O Janu Křtiteli</i> Mt 11,16-19 / Lk 7,31-35 (Děti na tržišti)	
	<i>Součást kapitoly Ježíš a hříšnice v domě farizeovů</i> Lk 7,41-43 (Dva dlužníci)	
	O dvou synech Mt 21,28-32	
	<i>Součást kapitoly O vyslyšení prosb</i> Lk 11,5-8 (Přítel o půlnoci)	
	<i>Součást kapitoly O vyslyšení prosb</i> Mt 7,9-11 / Lk 11,11-13 (Otcovy dary)	
	O neplodném fíkovníku Lk 13,6-9	
	<i>Kapitola O postavení služebníka</i> Lk 17,7-10	
	O soudci a vdově Lk 18,2-8	
	<i>Součást kapitoly Výzva k bdělosti</i> Mk 13,34-37 / Lk 12,35-38 (Čekající služebníci)	
	O hřivnách Mt 25,14-30	
O hřivnách Lk 19,12-27		
V. Podobenství o posledním soudu	O pleveli mezi pšenící Mt 13,24-30, 37-43 / TmEv 57	
	O rybářské síti Mt 13,47-50	
	O posledním soudu Mt 25,31-46	
VI. Alegorická podobenství	O hostině Lk 14,16-24 / TmEv 64	
	O hostině, o svatebním šatě Mt 22,1-14	
	O zlých vinařích Mk 12,1-12 / Mt 21,33-46 / Lk 20,9-19 / TmEv 65-66	
VII. Podobenství o království	Růst království	O zasetém semenu Mk 4,26-29 / TmEv 57
		O hořčičném zrně Mk 4,30-32 / Mt 13,31-32 / Lk 13,18-19 / TmEv 20
		O kvasu Mt 13,33 / Lk 13,20-21 / TmEv 96
	Radost z objevení království	O pokladu v nebi Mt 13,44 / TmEv 109
		O perle Mt 13,45-46 / TmEv 76

Tab. 5 Rozdělení Ježíšových podobenství podle A. J. Hultgrena.¹²⁰

¹²⁰HULTGREN, ARLAND J., *The parables of Jesus: a commentary*, s. vii-ix.

3. Výklad podobenství v Mk 4,1-34

U Marka máme tři velké Ježíšovy řeči: (1) kázání v podobenstvích Mk 4,1-34 (podobenství o Božím království), (2) Mk 7,1-23 (tradice otců 7,1-13 a co člověka znesvěcuje 7,14-23), (3) eschatologické řeč Mk 13,32-37 (výzva k bdělosti). Podobenství o království Božím jsou v Markově evangeliu středem Ježíšova zvěstování, boží vliv je předmětem víry a obsahem jeho „radostné zvěsti“.

Při pozorné četbě evangelií zjistíme, že první tři se výrazně shodují. Lze rozpoznat mnoho obsahových a dokonce doslovných shod – proto jsou označována jako synoptická.

Synopse Mt, Mk (4,1-34), Lk		
Mt	Mk	Lk
Podobenství o rozsévači		
13,1-9	4,1-9	8,4-8
Smysl podobenství o rozsévači		
13,10-23	4,10-20	8,9-15
Parabola o svíci a míře		
	4,21-25	8,16-18
Parabola o semeni, které roste samo		
	4,26-29	
Podobenství o semeni hořčičném		
13,31-32	4,30-34	13, 18-19

Tab. 6. Synopse Mk 4,1-32 podle J. Merella.¹²¹

3.1.1 Podobenství o rozsévači¹²² (Mk 4,1-9)

1. Opět začal učit u moře. Shromáždil se k němu tak veliký zástup, že musel vstoupit na loď na moři; posadil se v ní a celý zástup byl na břehu.
2. Učil je mnohému v podobenstvích. Ve svém učení jim řekl:
3. „Slyšte! Vyšel rozsévač rozsívat.¹²³“
4. Když rozsíval, padlo některé zrno podél cesty, a přiletěli ptáci a sezobali je.
5. Jiné padlo na skalnatou půdu, kde nemělo dost země, a hned vzešlo, protože nebylo hluboko v zemi.
6. Ale když vyšlo slunce, spálilo je; a protože nemělo kořen¹²⁴, uschlo.
7. Jiné zase padlo do trní; trní vzrostlo, udusilo je, a zrno nevydalo úrodu.

¹²¹MERELL, JAN, *Výklad evangelia sv. Marka*, s. II.

¹²²Srov. Bible21 rozděluje Mk 4 pouze na čtyři části s těmito názvy: Podobenství o rozsévači (Mk 4,1-20), Jiná podobenství o království (Mk 4,21-34), Kdo to vůbec je? (Mk 4,35-41).

¹²³Srov. Lk 8,5 rozsívá „semeno“ v jednotném čísle.

¹²⁴Srov. Lk 8,6 se nezmiňuje o kořenech, hovoří o nedostatku vláhy.

8. A jiná zrna padla do dobré země a vzcházela, rostla, dávala úrodu a přinášela užitek třicetinásobný i šedesátinásobný i stonásobný.¹²⁵
 9. A řekl: „Kdo má uši k slyšení, slyš!“

Název „Podobenství o rozséváči“ zcela nevystihuje obsah, příznačnější je spíše „o rozličné půdě, do které zapadlo símě“,¹²⁶ „o čtyřech setbách“,¹²⁷ „o rozdílné půdě“,¹²⁸ nebo také o „osudu semen či zrn“. Je zajímavé, že sám Ježíš podle Mt 13,18 podobenství pojmenovává „O rozséváči“, i když rozséváč hraje v příběhu pasivní roli, příběh nijak nerozvíjí ani neobohacuje – pouze rozsévá. Chová se jako špatný rolník, rozsévá doslova všude, i na místech, o kterých musí vědět, že tam zrno nevzejde, může to vypadat jako hloupé a nezodpovědné jednání. Jádrem podobenství je zrno, které se podle okolností ujme, nebo ne. Toto podobenství bývá často považováno za klíč k veřejnému působení historického Ježíše, je zaznamenáno všemi synoptiky a v apokryfním Tomášově evangeliu (logion 9), kde je v nejkratší formě.

Mt 13,1-9	Mk 4,1-9	Lk 8,4-8	TmEv logion 9
1. Toho dne vyšel Ježíš z domu a posadil se u moře.	1 Opět začal učit u moře. Shromáždil se k němu tak veliký zástup, že musel vstoupit na loď na moři; posadil se v ní a celý zástup byl na břehu.	4. Lidé se k němu scházeli ve velkých zástupech a přicházeli z mnoha měst.	
2. Shromáždil se k němu tak veliký zástup, že musel vstoupit na loď; posadil se v ní a celý zástup stál na břehu.			
3. I mluvil k nim mnoho v podobenstvích: " Vyšel rozséváč rozsívat.	2. Učil je mnohému v podobenstvích. Ve svém učení jim řekl: 3. „Slyšte! Vyšel rozséváč rozsívat	Mluvil k nim v podobenství: 5. Vyšel rozséváč rozsívat semeno.	9. Ježíš Řekl: Hle vyšel rozséváč, nabral do dlaně a rozhazoval.
4. Když rozsíval, padla některá zrna podél cesty, a přilétli ptáci a sezobali je.	4. Když rozsíval, padlo některé zrno podél cesty, a přilétli ptáci a sezobali je.	Když rozsíval, padlo některé zrno podél cesty, bylo pošlapáno a ptáci je sezobali.	Něco padlo na cestu. Přišli ptáci a sezobali to.

¹²⁵Srov. Lk 8,8 uvádí pouze stonásobek, chce pouze zdůraznit velký výnos přinášející zralost. Mt 13,8 popisuje množství nových zrn individuálně ke každému zasetému.

¹²⁶MERELL, JAN, *Výklad evangelia sv. Marka*, s. 42.

¹²⁷DONAHUE, JOHN R. – HARRINGTON, DANIEL J, *Evangelium podle Marka*, s. 156.

¹²⁸MÁNEK, JINDŘICH, *Ježíšova podobenství*, s. 29.

5. Jiná padla na skalnatou půdu, kde neměla dost země, a hned vzešla, protože nebyla hluboko v zemi.	5. Jiné padlo na skalnatou půdu, kde nemělo dost země, a hned vzešlo, protože nebylo hluboko v zemi.	6. Jiné padlo na skálu, vzešlo a uschlo, protože nemělo vláhu.	Jiné padlo na skálu a nezapustilo kořeny dolů do země a nevyhnalo klas.
6. Ale když vyšlo slunce, spálilo je; a protože neměla kořen, uschla.	6. Ale když vyšlo slunce, spálilo je; a protože nemělo kořen ¹²⁹ , uschlo.		
7. Jiná zas padla mezi trní; trní vzrostlo a udusilo je.	7. Jiné zase padlo do trní; trní vzrostlo, udusilo je, a zrno nevydalo úrodu.	7. Jiné padlo doprostřed trní; trní rostlo a udusilo je.	Jiné padlo do trní, které semeno udusilo a červ je sežral.
8. A jiná zrna padla do dobré země a dala užitek, některé sto zrn, jiné šedesát a jiné třicet.	8. A jiná zrna padla do dobré země a vzházela, rostla, dávala úrodu a přinášela užitek třicetinásobný	8. A jiné padlo do země dobré, vzrostlo a přineslo stonásobný užitek."	Jiné padlo na dobrou zemi a ta vydala dobrý plod. Přinesla šedesátinásobek a stonásobek.
9. Kdo má uši, slyš!"	9. A řekl: „Kdo má uši k slyšení, slyš!“	To řekl a zvolal: "Kdo má uši k slyšení, slyš!"	

Tab. 7. Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,1-9.

Verše 1 a 2 můžeme charakterizovat jako propracovaný úvod. Ocitáme se opět u jezera Genezaretského, nebo také Galilejského a ve SZ označováno jako Kineretské¹³⁰ v Galileji, které bylo pro svou velikost (délka 21 km, šířka 12 km a hloubka až 50 m) lidově nazýváno mořem a místní obyvatelé jej nazývali „Boží oko“.¹³¹ Evangelista Lukáš vynechává slovo moře (Lk 8,4). Zástupy posluchačů musely být značné, protože tato oblast patřila k nejhustěji obydleným, jezero poskytovalo hojnost ryb. Marek neustále zdůrazňuje velikost zástupů i tím, že popisuje, jak Ježíš musel vystoupit na loď (Matouš v 13,1 nejprve posadí Ježíše na břeh a pak je davem donucen vstoupit na loď). Usednutím na loď je zdůrazněno učitelské poslání.

Verš 3 začíná výzvou ke slyšení, pobídka „slyšte!“ je uvedena pouze u Marka. Je to běžná semitská výzva na začátku hovoru, kde se dbalo na tradici a požadavek zapamatování (Gn 23,6). Scéna je popsána velice jednoduše a realisticky, rozsévač jde na své pole rozsévat.¹³² Na první pohled nic nejasného. Rozsévatelem myslí Ježíš sám sebe, rozsévajícím Boží království, Kristus je také semeno – Boží slovo, přinášející úrodu. Symbolizuje naději a stále se opakující činnost Boží.

¹²⁹Srov. Lk 8,6 se nezmiňuje o kořenech, hovoří o nedostatku vláhy.

¹³⁰Nu 34,11.

¹³¹KROLL, GERHARD, *Po stopách Ježíšových*, s. 208.

¹³²TmEv přidává detail v rozsévání „si naplnil dlaň“.

Ve v. 4 dopadají některá zrna při první setbě vedle cesty.¹³³ Jako by pro rozsévače nebylo vůbec důležité, kam zrna dopadnou. Archaický způsob výsevu se po staletí prováděl tzv. „na široko“¹³⁴ a orba se často prováděla až po setbě, někdy okamžitě v závěsu za rozsévačem šel orač, někdy později. Na východě se přes pole vyšlapávaly náhodné stezky, které se nerozorávaly, nemělo by to smysl, protože by byly znovu vyšlapány. Některá zrna jsou pak zašlapána, nebo sezobána, ptáci zde zpodobňují satana (Mk 4,15)¹³⁵ – první neúspěšná setba.

Verše 5 a 6 popisují druhou setbu, po které zprvu vypadá vše slibně, ale nakonec končí opět nezdarem. Zrno zaseté do mělké půdy na skalisku rychle vzroste, má dostatek vlhkosti a mělká půda se velmi rychle prohřeje (ideální podmínky pro růst), ale sluncem je spáleno. V zimním období je pobřeží Genezaretského jezera zelené, protože teploty neklesají pod nulu, ale v květnu a červnu dosahují teploty až 40 °C ve stínu a pouštní sucho zničí veškerou vegetaci, co nemá hluboké kořeny. Jezero se nachází ve velké palestinské proláclině a půda vhodná k obdělávání je zde pouze v úzkých pruzích, západní břeh je oproti východnímu více hornatý, hory dosahují výšky až 300 m.¹³⁶

Verš 7 je třetí setba, opět končící nezdarem tentokrát vinou trní, které je udusilo.¹³⁷ Orientální rolník neměl pečlivost našeho hospodáře a trní pouze posekal.¹³⁸ Posekaný, nebo zaoraný plevel, trní, opět roste s obilím. Takto popisovaná setba a její výsledek je katastrofální, přesto rozsévač stále neúnavně rozsévá nehledě na předcházející neúspěchy.

Ve v. 8 nastává obrat, přichází dlouho očekávaný úspěch v nalezení úrodné půdy a extrémních výnosů,¹³⁹ takovéto výnosy¹⁴⁰ byly v úrodných oblastech známy. Statisticky jsou zmařeny tři čtvrtiny osevu, o tom žádný evangelista nemluví, pohled tímto směrem by nebyl správný. Dějová dynamika a šťastný konec nás vedou k bohaté sklizni,¹⁴¹ i když nevíme, zda jsou výsledná čísla v poměru k celkovému množství osevu, nebo jen k poslední úspěšné setbě.

¹³³V TmEv padnou přímo na cestu.

¹³⁴Rosévač měl širokou zástěru, kterou přidržoval jednou rukou, do ní si dal osivo a šel zvolna tratí a druhou rukou přitom rozhazoval setbu.

¹³⁵Srov. Mt 13,19 „ten zlý“, Lk 8,12 „ďábel“.

¹³⁶KROLL, GERHARD, *Po stopách Ježíšových*, s. 208.

¹³⁷V TmEv přispěje ke zmaru červ.

¹³⁸MERELL, JAN, *Výklad evangelia sv. Marka*, s. 43.

¹³⁹Srov. Gn 26,12. Zde je vysoký výnos spojen s Hospodinovým požehnáním.

¹⁴⁰S. Fausti vysoký výnos odmítá, *Nad evangeliem podle Marka*, s. 113. J. Merell jej připouští a vypočítává klasy, *Výklad evangelia sv. Marka*, s. 43. J. R. Donahue jej také připouští a dokládá u Plinia a Verrona, *Evangelium podle Marka*, s. 152.

¹⁴¹Srov. Mt 13,8, Lk 8,8.

Pouze ve světle víry uvidíme mnohonásobný zisk, lidské srdce je tou úrodnou půdou pro toto Boží sémě, je stvořeno pro Boží slovo.

Verš 9 uzavírá podobenství s důrazem, je zde další výzva ke slyšení, která je inkluzí k Mk 4,3. Je to výzva k slyšení ve víře, že Boží království je již tady. Nebyla to pouhá fráze, posluchači si mají slova vrýt do mysli a uvést ve skutek. Tyto výzvy nacházíme ve SZ jako výzvy varovné, určené nepoddajnému národu aby přijal Boží nařízení.¹⁴² V NZ jsou časté v Janově Zjevení jako řeč Ducha.¹⁴³ Závěrečná výzva je také výzvou k sebezpochopení a je přejata z výše uvedené apokalyptické tradice.¹⁴⁴ Přídavek byl nutný, protože mnozí posluchači mají uši k slyšení, ale nemají dostatečný rozum k pochopení podobenství.¹⁴⁵

Dnes vidíme, že zaseté sémě opravdu roste po celém světě a výsledkem je extrémní úroda. Vatikánská statistika z roku 2013 uvádí 1,2 mld. římských katolíků na světě, z toho v Latinské Americe 483 mil., Evropě 277 mil., Africe 177 mil., Asii 137 mil., Severní Americe 85 mil., Oceánii 9 mil.¹⁴⁶ Celosvětově můžeme vidět stoupající trend počtu katolíků.¹⁴⁷ V České republice nejsou oficiální církevní počty věřících, jako je tomu v Rakousku a Německu. Jediný ověřený zdroj je Český statistický úřad a jeho výsledky z posledního sčítání lidu z roku 2011,¹⁴⁸ ze kterých je vidět klesající trend.

3.1.2 Důvod řeči v podobenství (Mk 4,10-12)

10. Když byl o samotě, vyptávali se ho ti, kdo byli s ním spolu s Dvanácti, co znamenají podobenství.
11. Řekl jim: „Vám je dáno znát tajemství Božího království; ale těm, kdo jsou vně, je to všechno hádankou,
12. aby hleděli a hleděli, ale neviděli, poslouchali a poslouchali, ale nechápali, aby se snad neobrátili a nebylo jim odpuštěno.“

Tyto verše jsou adresovány učedníkům a bližším posluchačům jako téměř soukromý rozhovor. Zřejmě byly vysloveny po návratu v domě apoštola Petra v Kafarnaum. Jedná se o první zmínku o Dvanácti po jejich vyvolení a také jsou spojováni s jinou skupinou.

Podle Wilhelma Wredeho jsou tyto verše základní stavební kameny k mesiánskému tajemství a nejsou důvodem k Ježíšově řeči v podobenství, jsou pouze *Gemeindetheologie*.

¹⁴²Srov. Jr 5,21 a 9,19, Ez 12,2.

¹⁴³Srov. Zj 2, 7,11,17,29.

¹⁴⁴Srov. DUS, JAN A. - POKORNÝ, PETR, *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, s. 95.

¹⁴⁵ЛОПУХИН, АЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ. *Толковая Библия. Ветхий Завет и Новый Завет*, s. 792.

¹⁴⁶BBS News World [online]. World Christian Database. [Cit. 8. 4. 2014]. Dostupné z:

<http://www.bbc.com/news/world-21443313>

¹⁴⁷Srov. Radio Vaticana [online]. Česká sekce Vatikánského rozhlasu. [Cit. 19. 5. 2014]. Dostupné z:

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=16063>

¹⁴⁸Srov. Český statistický úřad [online]. [Cit. 19. 5. 2014]. Dostupné z:

<http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/170220-14>

Vně a vevnitř interpretuje jako rozdíl mezi esoterickým a srozumitelným učením, označuje to za běžné v této fázi Ježíšova působení.¹⁴⁹

Verše jsou exegety označovány za velice málo srozumitelné až problematické. Potíže způsobuje oddělená skupina osob „vně“, jsou nechápaví a vše je pro ně hádankou. Z těchto slov lze vycítit predestinaci, determinismus přecházející až v sektářství. V biblickém chápání je predestinace běžná u raně židovského myšlení. Odráží se zde teologie „zatvrzení“¹⁵⁰ – lidé mohou odmítnout Boha jen na jeho přání.¹⁵¹ Některými autory jsou tyto verše považovány za pozdější vsuvku vycházející z Iz 6,9-10.¹⁵² Důvodem můžou být spory mezi Židy a prvními křesťany z důvodu odmítání křesťanské zvěsti ze strany Židů.¹⁵³

Mt 13,10-12	Mk 4,10-12	Lk 8,9-10	TmEv
10. Učedníci k němu přistoupili a řekli: "Proč k nim mluvíš v podobenstvích?"	10. Když byl o samotě, vyptávali se ho ti, kdo byli s ním spolu s Dvanácti, co znamenají podobenství.	9. Jeho učedníci se ho ptali, co to podobenství má znamenat.	
11. On jim odpověděl: "Protože vám je dáno znáti tajemství království nebeského, jim však není dáno.	11. Řekl jim: „Vám je dáno znát tajemství Božího království; ale těm, kdo jsou vně, je to všechno hádankou,	10. On řekl: "Vám je dáno znát tajemství Božího království, ostatním však jen v podobenstvích, aby hledíce neviděli a slyšícе nechápali.	
12. Kdo má, tomu bude dáno a bude mít ještě víc; ale kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.	12. aby ,hleděli a hleděli, ale neviděli, poslouchali a poslouchali, ale nechápali, aby se snad neobrátili a nebylo jim odpuštěno.“		
13. Proto k nim mluvím v podobenstvích, že hledíce nevidí a slyšícе neslyší a nechápou.			
14. A plní se na nich proroctví Izaiášovo: "Budete stále poslouchat, a nepochopíte, ustavičně budete hledět a neuvíдите.			

¹⁴⁹Srov. IGARASHI, PETER H., The Mystery of the Kingdom (Mark 4:10-12), *Journal of Bible and Religion*, s. 83-89.

¹⁵⁰DONAHUE, JOHN R. – HARRINGTON, DANIEL J, *Evangelium podle Marka*, s. 157.

¹⁵¹Srov. Ex 4,21, 8,15.

¹⁵²Více o exegezi, vzniku a redakci Izaiášova textu viz VLKOVÁ, GABRIELA IVANA, Izaiáš 6,9-10 v Masoretském textu a v Septuagintě, *Studia theologica*, s. 1-16.

¹⁵³FRANZEN, AUGUST, *Malé dějiny církve*, s. 25-26.

<p>15. Neboť obrostlo tukem srdce tohoto lidu, ušima nedoslýchají a oči zavřeli, takže nevidí očima a ušima neslyší, srdcem nepochopí a neobrábí se a já je neuzdravím.“</p>			
<p>16. Blažené vaše oči, že vidí, i vaše uši, že slyší.</p>			

Tab. 8. Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,10-12.

Z v. **10** je jasné, že i přes srozumitelnost a jednoduchost řeči učedníci nerozuměli, ale i tak utkvěla v jejich mysli. Ptají se na podobenství (plurál), i když Ježíš vyřkl jen jedno (srovnej Mk 4,33), snad měli na mysli mnoho věcí v podobenství. Marek představuje zatím neznámou scénu, již nejsou u jezera, Ježíš a jeho učedníci se ocitají na samotě. Využívají této příležitosti a ptají se na význam podobenství. Nejvěrnějším podává Ježíš v soukromí podrobný výklad. Nejen tady, ale i v Mk 4,34 evangelista označuje učedníky jako privilegovanou skupinu. Proč učedníci nerozuměli? Řeč v podobenství byla použita právě proto, aby byla všem srozumitelná a blízká i prostým lidem. Pokud byli učedníci „uvnitř“, měli by všemu rozumět, měli by být o krok napřed.

Slovo „tajemství“ v jednotném čísle v **11** verši se u synoptiků vyskytuje jen zde,¹⁵⁴ je to cosi skrytého, co Bůh zjevuje, svůj plán spásy světa, učedníci se stávají svou ochotou hodni je poznat. Pokud se objeví pochybnosti ve výkladu podobenství, rozhodující slovo mají učedníci. Těm, co jsou vně (zvláště zákoníkům a farizeům), se této mimořádné milosti od Boha nedostalo. Při povolání k pravdě a víře je nutná Boží milost.

Tento verš způsobuje určitou obtížnost ve vztahu k Mk 12,12 ve kterém nepřítelé Ježíše podobenství rozumí jako to, co je namířeno proti nim. Musíme dojít k závěru, že Marek rozporuje sám sebe, pokud se jedná o porozumění podobenství pro ty, kteří jsou „vně“, někdo jim rozumí a někdo ne. Velký rozdíl najdeme také oproti Mt 13,11 a Lk 8,10. Již v dřívějších verších jsme se setkali s podobným rozlišením, kdy byli za osoby „vně“ označeni jeho pokrevní příbuzní a „uvnitř“ byli lidé v jeho bezprostřední blízkosti (Mk 3,31-35). Zde je jeho rodina, jeho nejbližší, „ti uvnitř“, ti, co plní Boží vůli. Adresáty tajemství království Božího nejsou všichni posluchači Ježíše, ale pouze ti, kteří se s ním nalézají v určitém vztahu, oni jsou faktickými učedníky, protože odhodili to, co je spojovalo s dřívějším životem, následovali ho a stále jsou na této cestě (Mk 1,16-20; 20,12).

¹⁵⁴Srov. DONAHUE, JOHN R. – HARRINGTON, DANIEL J, *Evangelium podle Marka*, s. 153. Mt13,11; Lk 8,10.

Jeden z nejobtížnějších veršů v Novém Zákoně je dvojznačný v. 12. Nedokážeme zde určit zda, slepota a nechápavost jsou příčinou nebo důsledkem kázání v podobenstvích. Slova na konci, „neobrátili a nebylo jim odpuštěno“, naznačují jako by vše, co bylo řečeno v podobenstvích, mělo znemožnit obrácení. Podmínkou vidět a slyšet je obrátit se (Mk 1,15), Bůh odpouští a Syn člověka přišel odpouštět hříchy (Mk 2,10). Doslovný výklad by byl podkladem pro nejtvrďší jansenismus.¹⁵⁵ Lukáš značně zkracuje a zjednodušuje přechod mezi podobenstvím a jeho výkladem, nepřikládá mu takový význam, vyhýbá se rozdílu mezi zúčastněnými a nezúčastněnými.

3.1.3 Výklad podobenství o rozsévači (Mk 4,13-20)

13. Řekl jim: „Nerozumíte tomuto podobenství? Jak porozumíte všem ostatním?
14. Rozsévač rozsívá slovo.
15. Toto jsou ti podél cesty, kde se rozsívá slovo: Když je uslyší, hned přichází satan a bere slovo do nich zaseté.
16. A podobně ti, u nichž je zaseto na skalnatou půdu: Ti slyší slovo a hned je s radostí přijímají.
17. Nezakořeno v nich však a jsou nestálí; když pak přijde tíseň nebo pronásledování pro to slovo, hned odpadají.
18. U jiných je zaseto do trní: Ti slyší slovo,
19. ale časné starosti, vábivost majetku a chtivost ostatních věcí vnikají do nitra a dusí slovo, takže zůstane bez úrody.
20. A pak jsou ti, u nichž je zaseto do dobré země: Ti slyší slovo, přijímají je a nesou úrodu třicetinásobnou i šedesátinásobnou i stonásobnou.“

Podobenství není příliš složité, pokud máme klíč k porozumění, tj. sémě je slovo hláсанé Ježíšem – evangelium, rozsévač je Kristus. Nesoustřeďuje se na činnost rozsévače, ale na osud zrna. O úspěchu setby, hláсанého evangelia, rozhoduje pouze kvalita půdy, dispozice posluchačů, příjemců evangelia. Rozsévačem se později stávají apoštolové a jejich následovníci, vytvářejí společenství, rodinu přijímající Boží vůli, jsou to ti „uvnitř“ (Mk 4,10).

Mt 13,17-23	Mk 4,13-20	Lk 8,11-15	TmEv
17. Amen, pravím vám, že mnozí proroci a spravedliví toužili vidět, na co vy hledíte, ale neviděli, a slyšet, co vy slyšíte, a neslyšeli.	13. Řekl jim: „Nerozumíte tomuto podobenství? Jak porozumíte všem ostatním?		
18. Vy tedy slyšíte výklad podobenství o rozsévači.	14. Rozsévač rozsívá slovo.	11. Toto podobenství znamená: Semenem je Boží slovo.	

¹⁵⁵MERELL, JAN, *Výklad evangelia sv. Marka*, s. 46.

19. Pokaždé, když někdo slyší slovo o království a nechápe, přichází ten zlý a vyrve, co bylo zaseto do jeho srdce; to je ten, u koho se zasel podél cesty.	15. Toto jsou ti podél cesty, kde se rozsívá slovo: Když je uslyší, hned přichází satan a bere slovo do nich zaseté.	12. Podél cesty - to jsou ti, kteří uslyší, ale pak přichází ďábel a bere slovo z jejich srdcí, aby neuvěřili a nebyli zachráněni.	
20. U koho bylo zaseto na skalnatou půdu, to je ten, kdo slyší slovo a hned je s radostí přijímá;	16. A podobně ti, u nichž je zaseto na skalnatou půdu: Ti slyší slovo a hned je s radostí přijímají.	13. Na skále - to jsou ti, kteří s radostí přijímají slovo, když je uslyšeli; protože v nich však nezakořenilo, věří jen nějaký čas a v čas pokušení odpadají.	
	17. Nezakořenilo v nich však a jsou nestálí; když pak přijde tíseň nebo pronásledování pro to slovo, hned odpadají.		
22. U koho bylo zaseto do trní, to je ten, kdo slyší slovo, ale časné starosti a vábivost majetku slovo udusí, a zůstane bez úrody.	18. U jiných je zaseto do trní: Ti slyší slovo,	14. Semeno padlé do trní jsou ti, kteří uslyší,	
21. ale nezakořenilo v něm a je nestálý: když přijde tíseň nebo pronásledování pro to slovo, hned odpadá.	19. ale časné starosti, vábivost majetku a chtivost ostatních věcí vnikají do nitra a dusí slovo, takže zůstane bez úrody.	ale potom je starosti, majetek a rozkoše života dusí, takže nepřinesou úrodu.	
23. U koho bylo zaseto do dobré země, to je ten, kdo slovo slyší i chápe a přináší úrodu, jeden stonásobnou, druhý šedesátinásobnou, třetí třicetinásobnou."	20. A pak jsou ti, u nichž je zaseto do dobré země: Ti slyší slovo, přijímají je a nesou úrodu třicetinásobnou i šedesátinásobnou i stonásobnou."	15. Semeno v dobré zemi jsou ti, kteří uslyší slovo, zachovávají je v dobrém a upřímném srdci a s vytrvalostí přinášejí úrodu.	

Tab. 9. Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,13-20.

Verš **13** klasifikuje podobenství o rozsěvači jako klíč k porozumění ostatních podobenství. Zřejmě je od jiného redaktora než Mk 4,11 – je s ním v rozporu a dělá dojem nepatřičné vsuvky.¹⁵⁶ Řečnické otázky zde plní dvojí funkci. Jednak znějí jako výtku z důvodu neporozumění podobenství učedníky, anebo také jako vstup do objasnění. Představují další výzvu k naslouchání výkladu po nich následující. Jejich cílem není získání odpovědi, ale jde o povzbuzení k reflexi. Proto po výzvě k naslouchání, vyjádřené dvojitou otázkou, následuje série výkladu podobenství.

¹⁵⁶Srov. AMBROZIC, ALOYSIUS MATTHEW, CARDINAL, Mark's Concept of the Parable, *Catholic Biblical Quarterly*, s 222.

Termín „slovo“¹⁵⁷ ve v. **14** je u Ježíše neobvyklý, používalo se pro označení evangelia v prvotní křesťanské obci. Ježíš nikdy nepoužíval termín „slovo“ v absolutním významu.¹⁵⁸

Símě, které bylo Ježíšem zaseto do života prvních křesťanů, je ohroženo nejen satanem, jako ve v. **15**, ale i tísní doby. To, že nepřijde žádná úroda, je výjimkou, ale ne pravidlem, zasetá semena normálně přinášejí mnohonásobný užitek.

Lidé přístupní pro víru, leč nestálí a slabí, jsou ve v. **16** přirovnáváni ke skalnaté kamenité půdě. Zprvu se pro víru nadchnou a s radostí ji přijmou, ale ve chvílích nejtěžších, krizových situacích, v těžkých životních zkouškách pod vnějším tlakem ji opustí a zřeknou se evangelia – v. **17**.

Verše **18** a **19** jsou představeni lidé přijímající slovo, ale pod tlakem vnitřních sil, na rozdíl od přecházejícího dvojverší, odpadají. Stále pochybují, vyplatí se jim tento krok? Touha po majetku udusí slovo, nemůžou „sedět na dvou židlích“, zůstávají prázdní.

Verš **20** není útěcha, je to pravidlo, výsledek, Božího plánu spásy.

Výklad podobenství ukazuje příčiny rozdílů posluchačů stejného slova. Na naslouchání v Markově evangeliu se klade velký důraz. Sloveso „naslouchat“ obvykle označuje vnímání skupiny lidí s neúplným poznáním a chybným chápáním, které vyžaduje změnu, doplnění, dozrání. Adresáti potřebují změnu v naslouchání. Tato negativní konotace nedělá z Ježíše hlavní osobu.

Tato část, výklad podobenství, patří k pozdější redakci, je zde použit jiný slovník než Ježíše a předpokládá křesťanskou obec.¹⁵⁹ Je starší než vlastní Markův text, ale mladší než samo podobenství. Obec se zde zamýšlí nad otázkou různých typů lidí podle typu půdy z pohledu přijetí evangelia a víry. Přečtení této pasáže, ve většině případů, ovlivní náš osobní výklad podobenství. Pokud se zaměříme na alegorický výklad, nabízí se otázka, jakou půdou je čtenář – posluchač? Ústřední motiv tohoto podobenství je také hádankou, je to půda, nebo závěrečná eschatologická bohatá žeň? Tato nejednoznačnost vede k různým formám a variantám výkladu.

¹⁵⁷Srov. Mt 13,19 „slovo o království“. Lk 8,11 rozsévá „Boží slovo“, které více odpovídá prorocké řeči.

¹⁵⁸LIMBECK, MIENRAD, *Evangelium sv. Matouše*, s. 157.

¹⁵⁹Srov. MÁNEK, JINDŘICH, *Ježíšova podobenství*, s. 35.

3.1.4 Světlo určené na svícení (Mk 4,21-25)¹⁶⁰

21. A řekl jim: „Přichází snad světlo, aby bylo dáno pod nádobu nebo pod postel, a ne na svícen?¹⁶¹“
22. Nic není skrytého, aby to jednou nebylo zjeveno, a nic nebylo utajeno, leč aby vyšlo najevo.
23. Kdo má uši k slyšení, slyš!“
24. Řekl jim také: „Dávejte pozor na to, co slyšíte! Jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám, a ještě přidá.
25. Neboť kdo má, tomu bude dáno, a kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.“

Marek dokázal velice citlivě a mistrně vytvořit kompaktní soubor řečí a umístil je do kapitoly podobenství. Výroky čerpají z lidové moudrosti, mají paralely v prameni Q a apokryfním Tomášově evangeliu (logion 5 a 6).¹⁶² Roztříštěně se objevují u Lukáše a Matouše, výrok o měření modifikují a zařazují do horského kázání¹⁶³. Tato vícenásobná přítomnost v rozdílných tradicích dokazuje původ od Krista.

Mt	Mk 4,21-25	Lk 8,16-18	TmEv logion 5
5,15 Stejně tak se nerozsvěcí lampa, aby ji postavili pod vědro, ale na svícen a tehdy svítí všem, kdo jsou v domě.	21. A řekl jim: „Přichází snad světlo, aby bylo dáno pod nádobu nebo pod postel, a ne na svícen?“	16. Nikdo přece nerozsvítí světlo a nepřikryje nádobu ani je nedá pod postel, ale dá je na svícen, aby ti, kdo vcházejí, viděli světlo.	
10,26 Nebojte se jich. Není totiž nic skrytého, co nebude zjeveno, ani nic tajného, co nebude poznáno.	22. Nic není skrytého, aby to jednou nebylo zjeveno, a nic nebylo utajeno, leč aby vyšlo najevo.	17. Nic není skrytého, co jednou nebude zjeveno, a nic utajeného, co by se nepoznalo a nevyšlo najevo.	5. Ježíš řekl: Poznej co je před tvou tváří, a zjev se ti to, co je ti skryto. Není totiž nic skrytého, co bude zjeveno.
	23. Kdo má uši k slyšení, slyš!“		
7,2 Jakým soudem totiž soudíte, takovým budete souzeni, a jakou mírou měříte, takovou vám bude odměřeno.	24. Řekl jim také: „Dávejte pozor na to, co slyšíte! Jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám, a ještě přidá.	18. Dávejte tedy pozor, jak slyšíte:	
13,12 Tomu, kdo má, totiž bude dáno a bude mít hojnost, ale tomu, kdo nemá, bude vzato i to, co má.	25. Neboť kdo má, tomu bude dáno, a kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.“	Neboť kdo má, tomu bude dáno, a kdo nemá, tomu bude odňato i to, co myslí, že má.”	

Tab. 10. Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,21-25.

¹⁶⁰Moloney tyto verše nezařazuje do kategorie podobenství, ale označuje je jako aforismy. MOLONEY, F. J., *The Gospel of Mark: A Commentary*, ch. Jesus Instruct by Wise Parables.

¹⁶¹Srov. Lk 8,16 přidává pointu s nově přichozími s dokreslujícím motivem tajemství a odhalení.

¹⁶²Srov. V log. 6 jsou obsaženy všechny výrazy z log. 5, ale v jiné souvislosti. Část log. 6 o činění nenáviděného je tzv. zlaté pravidlo (Mt 7,21 a Lk 6,31). DUS J. A., P. POKORNÝ, *Neznámá evangelia I, Novozákonní apokryfy*, s. 92-93.

¹⁶³Srov. Mt 7,2 a Lk 6,38.

Otázka ve v. **21** zní celkem nelogicky a nerealisticky. Je zde kontrast realistických věcí denní potřeby v domácnosti, s nerealistickým umístěním hořící lampy do míst, kde může něco zapálit. Je to tajemný a nejasný výrok týkající se skrytosti a odhalení, rozdílu mezi zdáním a skutečností.

Adresát výkladu podobenství zůstává celou dobu stejný. Osobní zájmeno „jim“ ve vyprávění ukazuje na učedníky, kteří se od momentu otázky na význam podobenství o rozsévači nacházejí v soukromí s Ježíšem. Nejdříve slyšeli výklad o tajemství Božího království a nyní slyší o lampě, která nemá být ukryta, ale vystavena. Odráží se zde charakter veřejné činnosti Ježíše.

Verš **22** může v některých čtenářích vzbuzovat obavy, že budou odhaleny jejich nejnítějnější osobní tajemství v neskrytějších koutku duše, týká se však pouze Božího království. Ježíš mluví o tajemství Božího království s ohledem na jeho nedostupnost pro lidské poznání. Tak jako se používá lampa pro rozjasnění temnoty, tak všechno to, co je tajemství, bude odhaleno. Očišťuje od sektářství všechny, kdo jsou uvnitř (Mk 4,10-12) a vyzývá k misijní činnosti hlásání evangelia – vše bude nakonec odhaleno, nic není tajné, tajemství Božího království ve smrti a zmrtvýchvstání Krista.

Verš **23** stejně jako Mk 4,9 vyjadřuje důležitost a výzvu k zapamatování vyřčeného výroku. Tento apel je adresován opět učedníkům, znají teď tajemství Božího království a mají být schopni je vyložit ostatním. Nemají se stávat pouhým depozitem Ježíšových slov, ale mají být také hlasateli. Tato změna je možná jen díky správnému naslouchání.

Verš **24** a **25** jsou obsahově stejné jako podobenství o rozsévači, opět závisí na dispozicích příjemce. Je zde kladen důraz na autentické naslouchání učení Ježíše. Adresáty jsou celou dobu učedníci, kteří vyslechli výklad podobenství o rozsévači. Jejich přítomnost potvrzuje část „řekl jim“. Z textu v druhé osobě vycítíme až hrozící důraz na zodpovědnost Ježíšových posluchačů. Jedná se o budoucnost, budoucí činnost Boží, osud posluchačů bude záviset na jejich dosavadních postojích. Ježíš varuje učedníky před ledabylým přijímáním jím hlášeného slova. Budoucí čas a pasivní forma „bude odebráno“ ukazuje na eschatologii.

Výrok o „míře za míru“ je varianta tzv. zlatého pravidla. Každému je dáno tajemství Boží v té míře, jakou má víru. Naše víra v něho se odrazí v našem soudu nad námi. Boží dar je dar nejvyšším a převyšuje veškerou míru. Čím víc prosíme, tím víc dostaneme, ale dostaneme vždy víc, než jsme žádali. Takto je vytvořen mezi námi dynamický vztah, naše touhy se stále rozšiřují, láska je nekonečná. Stejná situace nastane v negativní formě, kdo

nemá víru a neposlouchá Slovo, ztrácí sám sebe. Čím je kdo chudší, tím víc chudne. Střídá se zde hrozba a příslib – typické pro mudrosloví.

3.1.5 Podobenství o zasetém semenu¹⁶⁴ (Mk 4,26-29)

26. Dále řekl: „S Božím královstvím je to tak, jako když člověk zaseje semeno do země;
27. ať spí či bdí, v noci i ve dne, semeno vzchází a roste, on ani neví jak.
28. Země sama od sebe plodí nejprve stéblo, potom klas a nakonec zralé obilí v klasu.
29. A když úroda dozraje, hospodář hned pošle srp, protože nastala žeň.“

Tyto verše řadíme do skupiny vlastní látky (*simplex traditio*), vyskytuje se pouze u Marka, nemají paralelní text u ostatních synoptiků, nikdo je nepřebírá, snad pro svůj obtížný výklad. V kontextu celého evangelia působí až nepatřičně, jako nic nevysvětlující vsuvka. Podobenství je zde podáno bez vysvětlení. Nevíme nic o situaci, ve které bylo proneseno. Podobenství je podobné tomu o rozsévání, znázorňuje Boží království s jeho vlastnostmi. Je velmi pravděpodobné, že bylo proneseno ve stejné době na stejném místě. Parabolický obraz má tři části: setba, růst a žeň.

Začátek ve v. 26 je jiný než v předchozí řeči, chybí zde osobní zájmeno „jim“, které v předchozích případech ukazuje na učedníky přijímající s podobenstvím také vysvětlení. Řeč je zřejmě určena všem posluchačům v galilejské oblasti – v tom případě je to poprvé, co Ježíš hovoří o Božím království globálně ke všem, před tím to probíhalo pouze v přítomnosti učedníků jako jediných adresátů. Setba je srovnávána s Božím královstvím. Je to ledabylá setba, pouze rozhození zrn. Není zde zmínka o dalších zemědělských činnostech, jako je orání a vláčení.

Růst je ve v. 27 a 28 podán jako tajemství, hospodář se nemusí o nic starat. Dav na břehu jezera přijímá podobenství jako odpověď na pochybnosti způsobené zjevnou absencí Boží vlády. Nečinnost rolníka je zde postavena do středu, je pouze iniciátorem – v žádném případě nevybízí k lenosti. Podobenství se obrací k těm, kteří přijímají slovo a přinášejí úrodu a také upřesňuje výklad, přináší důležitou pravdu, termínu království Boží. I když je slovo přijato, není možné nikterak uspišit vydání úrody, ale musíme uznat, že k tomu je třeba čas a trpělivost. Čtyři fáze růstu (stéblo, klas a zralé zrno v klasu)¹⁶⁵ naznačují pomalé plynutí času. Zmínka o plynutí času v pořadí noc, den je asi proto, že u Židů začínal nový den po setmění. Růst není důsledkem lidské síly, ani semeno nevyvíjí žádné úsilí, ale roste pomocí

¹⁶⁴Starší název podobenství je „O trpělivém rolníkovi“, nebo ještě starší „O zmu samočinně rostoucím“

¹⁶⁵Srovnej s druhy půdy v podobenství o rozsévání (Mk 4,4-7).

skryté vnitřní síly. Je to zázrak, který přesahuje naše chápání, za tímto růstem se skrývá Boží moc.

Žeň ve v. 29 znázorňuje eschatologický závěr,¹⁶⁶ dosažení cíle, splnění úkolu, druhý příchod Krista. Je to poselství naděje, budoucnost se bude lišit od přítomnosti. Ježíš si nepřisuzuje vládu nad žní, ani nestanovuje její dobu. Učedníkům sděluje, že naplnění tohoto času záleží úplně a výlučně na jeho Otci, pouze on může uspíšit jeho naplnění¹⁶⁷ a pouze on zná čas naplnění.¹⁶⁸

3.1.6 Podobenství o hořčičném zrně (Mk 4,30-34)

30. Také řekl: „K čemu přirovnáme Boží království nebo jakým podobenstvím je znázorníme?
31. Je jako hořčičné zrno: Když je zaseto do země, je menší než všechna semena na zemi;
32. ale když je zaseto, vzejde, přerůstá všechny byliny a vyhání tak velké větve, že ptáci mohou hnízdit v jejích stínu.“
33. V mnoha takových podobenstvích k nim mluvil, tak jak mohli rozumět.
34. Bez podobenství k nim nemluvil, ale v soukromí svým učedníkům všechno vykládal.

Tuto parabolu najdeme u všech synoptiků i v Tomášově apokryfním evangeliu (logion 20).¹⁶⁹ Je to apel na důvěru v budoucnost Božího království, musíme vytrvat, nesmíme rezignovat i přes mizernou startovní pozici. Lukáš ji uvádí v jiném kontextu, vyprávění proběhne v sobotu v synagoze po Ježíšově vyléčení shrbené ženy.¹⁷⁰ Z toho můžeme usuzovat, že podobenství bylo proneseno několikrát na více místech.

Mt 13,31-32	Mk 4,30-34	Lk 13,18-19	TmEv logion 20
	30. Také řekl: „K čemu přirovnáme Boží království nebo jakým podobenstvím je znázorníme?	18. Řekl: "Čemu se podobá Boží království a k čemu je přirovnám?"	20. Učedníci řekli Ježíšovi: Řekni nám, čemu se podobá království nebes.
31. Ještě jiné podobenství jim předložil: "Království nebeské je jako hořčičné zrno, které člověk zaseje na svém poli;	31. Je jako hořčičné zrno: Když je zaseto do země, je menší než všechna semena na zemi;	19. Je jako hořčičné zrno,	Řekl jim: Je podobné semeni hořčice, menšímu než ostatní semena.

¹⁶⁶Srov. JI 4,13.

¹⁶⁷Mk 13,20.

¹⁶⁸Mk 13,32.

¹⁶⁹Srov. Logion 20 má rozdílné posluchače, místo zástupů jsou zde tázající se učedníci. Půda je obdělávána a o velikosti budoucí rostliny se zde nemluví. DUS, JAN A. - POKORNÝ, PETR, *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*, s. 103.

¹⁷⁰Srov. Lk 13,10nn.

32. je sice menší, než všechna semena, ale když vyroste, je větší, než ostatní byliny a je z něho strom, takže přilétají ptáci a hnízdí v jeho větvích."	32. ale když je zaseto, vzejde, přerůstá všechny byliny a vyhání tak velké větve, že ptáci mohou hnízdit v jejich stínu."	které člověk zasel do své zahrady; vyrostlo, je z něho strom a ptáci se uhnízdili v jeho větvích."	Když však padne na zem, která je obdělávána, vydá velký výhonek a stane se ochranou pro nebeské ptactvo.
	33. V mnoha takových podobenstvích k nim mluvil, tak jak mohli rozumět.		
	34. Bez podobenství k nim nemluvil, ale v soukromí svým učedníkům všechno vykládal.		

Tab. 11. Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,30-34.

Verš **30** začíná dvojitou řečnickou otázkou, ustáleným obrazem a snaží se tím upoutat posluchače, vtáhnout je do děje, vzbudit zájem. Toho je dosaženo použitím slovesa v první osobě množného čísla, nutí adresáty aktivně naslouchat. Je to typické semitské vyjadřování připomínající pozdější rabínské řeči v podobenstvích.¹⁷¹ Evangelista Matouš tuto otázku nemá.

Verš **31** začíná srovnáním Božího království k něčemu malému, nepatrnému, hořčičnému semínku zasetém do země (Matouš seje na svém poli a Lukáš na zahradě). Hořčičné semínko není ani nebylo nejmenším semínkem, je to nadsázka, ale v Palestině bylo příslovečně takto viděno.¹⁷² Smyslem tohoto verše není ukázat malost království Božího, ale to, že se to má jako s hořčičným semínkem, že roste. Těmito slovy určitě potěšil první nepočetnou komunitu, která mohla být zklamána z počátečních neúspěchů, nezdarů a pozdějšího pronásledování. Ježíš také chtěl být nejmenším mezi všemi, stal se jim pro nás až k smrti na kříži a my ho máme následovat.¹⁷³ Boží velikost se odráží v nepatrnosti, malost jako podmínka pro velikost v budoucnosti.¹⁷⁴ Ježíš překonává lidskou tužbu po velikosti.

Verš **32** tvoří kontrast k předchozímu. Semínko hořčice není nejmenší, ani rostlina z něj vyrostlá není největší, ale je dostatečně veliká pro hnízdění některých ptáků. Přirovnání je velice trefné a vyniká svou dispozicí mezi rozměrem semínka a velikostí rostliny. Lukáš

¹⁷¹Srov. Iz 40,18.

¹⁷²Srov. MÁNEK, JINDŘICH, *Ježíšova podobenství*, s. 42.

¹⁷³Srov. Lk 9,48.

¹⁷⁴Srov. F 2,6-8.

ještě více zdůrazňuje velikost tím, že přirovnává Boží království ke stromu¹⁷⁵ s hnízdícími ptáky ve větvích.¹⁷⁶ Ptáci symbolizují všechny národy země.

Další dva verše tvoří závěrečnou vysvětlující poznámku k podobenstvím. Z v. 33 je jasné, že Markova sbírka podobenství je jen výběr z mnoha a v. 34 objasňuje metodu výuky. Řeči v podobenstvích jako výhradní způsob, s pozdějším doplňujícím výkladem v soukromí. Obraznost a neúplné pochopení podobenství nutí posluchače k zamyšlení, dalšímu osobnímu rozvoji a podněcuje chuť k novému poznávání.

Skutečnost, že Ježíš mluví k zástupům v podobenství, je zde zdůrazněna opakováním stejné myšlenky nejprve v pozitivním duchu (Mk 4,33) a pak negativně (Mk 4,34). V. 33 tvoří zajímavou poznámku o slovu, kterému rozuměli – myšlenka je, že Ježíš nekáže s ohledem na inteligenci veřejnosti, ale srozumitelně všem. Proč tedy hovoří v podobenství? Ti, kteří slyší, mají být pozorní a naslouchat. Přijetí slova není předem zaručeno (Mk 4,10-12), vždy je ohroženo jako v podobenství o rozséváči. Vyprávění v podobenství o Božím království a zázracích připravují cestu pro krizi a vyučování o Paších je rozuzlením této krize. V. 33 je zřejmě předmarkovská tradice a v. 34 redakční verš. Zde nepanuje obecná shoda a jiní považují oba za předmarkovské. Pokud bude ve v. 33 podobenství jako nejjednoznačnější a nejefektivnější způsob komunikace, pak závěr tohoto verše nebude korespondovat s veršem následujícím, v němž Ježíš dává doplňující vysvětlení svým učedníkům. Nabízí se několik řešení. (a) Musíme každý verš zařadit do jiné literární vrstvy – v. 33 jako tradici a v. 34 jako pozdější redakci a předpokládat, že Marek v tom neviděl žádný rozpor. (b) Protože následovali Krista, byli schopni slyšet – v doslovném literárním významu slova. (c) Rozuměli pouze v rámci svých schopností a efektivní příjem by byl podmíněn slabou schopností posluchačů.¹⁷⁷

3.1.7 Paralelizmus v Mk 4,1-34

V kapitole Mk 4,1-34 můžeme obdivovat Markovu mistrnou redakční činnost při sestavování tradic. Je uspořádána do koncentrického paralelizmu, aby zdůraznila ústřední motivy (A, B, C, viz tabulka 12), které jsou velmi podobné. Středem se stává část D, alegorie zrna.

¹⁷⁵Symbolika stromu se objevuje již ve SZ jako znamení moci (Dan 4,17-19 a Ez 17,22-24).

¹⁷⁶Srov. Lk 13,19.

¹⁷⁷Srov. FOCANT, CAMILLE, *The Gospel according to Mark: A Commentary*, s. 184-185.

Koncentrický paralelizmus Mk 4,1-34							
	A	B	C	D	C'	B'	A'
Verš	4,1-2	4,3 - 9	4,10-12	4, 13-20	4,21-25	4,26-32	4,33-34
Název	Úvod	Podobenství o rozsévači	Důvod řeči v podobenství	Alegorie zrna	Záhadné výroky	Podobenství o setbě	Závěr
Shodné prvky	Délka, téma	Délka, téma				Délka, téma	Délka, téma

Tab. 12. Koncentrický paralelizmus v Mk 4,1-34 podle J. R. Donahue.¹⁷⁸

Marek může vycházet z dřívější sbírky podobenství. Mk 4,4-9 mají všechny znaky podobenství vycházející z předmarkovské éry, totéž může platit i o interpretaci tohoto podobenství (Mk 4,13-20). Dvě podobenství (Mk 4,26-29 a 30-32) přicházejí k Markovi prostřednictvím tradice. Stávající podoba vyprávění je výsledkem redakční činnosti Marka (téma setí a rozsévače, zástupy, loď, zájem o ty, kdo jsou uvnitř a vně, jeho rodinu).

Chiastická struktura v Mk 4,1-34							
	A	B	C	D	C'	B'	A'
Verš	4,1-2	4,3 - 9	4,10-13	4, 14-20	4,21-25	4,26-32	4,33-34
Název	Úvod	Podobenství o zasetém semenu	Výzva pro ty „uvnitř“	Interpretace podobenství	Výzva pro ty „uvnitř“	Podobenství o setbě semen	Závěr

Tab. 13. Chiastická struktura v Mk 4,1-34 podle F. J. Moloney.¹⁷⁹

Do podobné paralelní struktury uspořádává podobenství P. Dubovský, na rozdíl od J. R. Donahue a F. J. Moloney, jeho rozlišení není tak podrobné. Soustředí se pouze na část B a B', které jsou úzce spjaté s centrální částí – nasloucháním, pochopením a uvedením do života, bez kterého podobenství ztrácejí smysl.

Koncentrická struktura Mk 4,1-34					
	A	B	C	B'	A'
Verš	4,1-2	4,3-20	4,21-25	4,26-32	4,33-34
Popis	Úvod do učení v podobenstvích	Vysvětlení podobenství o rozsévači	Výzva k naslouchání	Dvě podobenství o semenu	Shrnutí učení v podobenstvích

Tab. 14. Koncentrická struktura v Mk 4,1-34 podle P. Dubovského.¹⁸⁰

¹⁷⁸Srov. DONAHUE, JOHN R. – HARRINGTON, DANIEL J., *Evangelium podle Marka*, s. 156.

¹⁷⁹Srov. MOLONEY, F. J., *The Gospel of Mark: A Commentary*, ch. Jesus Instruct by Wise Parables.

¹⁸⁰Srov. DUBOVSKÝ, PETER. *Marek: Komentáře k Novému zákonu I*, s. 278.

4. Závěr

Pokud budeme na Marka nahlížet metodou kritiky forem, bude autor pouhým tvůrcem mozaiky z rozmanitých textů, které spojuje pomocí klíčových slov. Marek měl zřejmě k dispozici dříve existující sbírku a rozhodl se ji rozšířit o volně formulované Ježíšova rčení, ze kterých vytvořil vlastní sbírku. Klíčovým slovem se pro Marka stává slovo *parabolé*. Všeobecně se má za to, že Ježíšova slova mají širší použití než je v jeho kontextu. Evangelisté byli však více než osobami kopírujícími a sestavujícími texty. Marek musel mít jednotící koncept, i když se zdá, že druhé evangelium nám nabízí dva rozdílné pohledy na danou skutečnost. Podle jednoho jsou podobenství slovními hříčkami nebo hádankami, jsou prostředkem jak, ty kteří stojí „venku“ udržet v temnotě a nevědomí. Na druhou stranu je možno vidět, že osoby „venku“ rozumí podobenstvím. Jsou to učedníci, kteří potřebují speciální instrukce a zůstávají zaslepeni (Mk 4,13; 7,17; 8,17-21). Zdálo by se, že druhá část evangelia vyjadřuje opak pro Mk 4,11. Markova primární otázka není porozumění nebo ignorance, ale příznivý nebo nepříznivý efekt produkovaný Bohem v lidech prostřednictvím podobenství.¹⁸¹

Rámcové verše čtvrté kapitoly v. 1-2 a v. 33-34 a klíčové verše 11 a 12 jsou typicky markovské, celá kapitola tvoří chiastickou strukturu a je teologicky i literárně jednotná. Protože Markův styl prostupuje celý text, není možné obnovit ústní tradici a paralelní texty v pramenu Q a Tomášově apokryfním evangeliu pravděpodobně nejsou nezávislou tradicí.¹⁸² Ústředním motivem zkoumaného textu je kázání o příchodu Božího království v podobenstvích. Ježíš často mluví o království, nikdy ho však nepopíše, vždy se omezuje na přirovnání. Je to nový způsob vyučování, programová řeč podobná Horskému kázání z Matoušova evangelia. Tajemství Božího království je obsaženo ve smrti a zmrtvýchvstání Ježíše. V Mk 4,1-2 je obsažena christologie, představující Ježíše jako toho, kdo učí s mocí. Celá čtvrtá kapitola hovoří o skryté moci Ježíšově, která bude nakonec zjevena, stejně jako je tomu u růstu zrna. Podobenství zrna (podobenství o rozsévači, jeho důvod a výklad; podobenství o zasetém semenu a hořčičném zrně)¹⁸³ zde tvoří dějovou osu zpodobňující Boží království, je to podobenství naděje. Stejně jako je tomu s dynamismem zrna, které končí sklizní, je tomu i s tajemstvím Božího království a druhým příchodem Krista ve své slávě (Mk

¹⁸¹Srov. AMBROZIC, ALOYSIUS MATTHEW, CARDINAL, Mark's Concept of the Parable, *Catholic Biblical Quarterly*, s. 220-227.

¹⁸²Srov. HENAUT, BARRY W., Oral Tradition and the Gospels: The Problem of Mark 4, *JSNTSup*, s. 121.

¹⁸³Názvy podle ČEP.

13,26). Eschatologie je další výrazný motiv této kapitoly, rozpoznatelná v zrně. Markova anticipační eschatologie,¹⁸⁴ právě probíhající „už a ještě ne“, ohlašuje čas naplnění Božího království (Mk 1,15), ale plně se projeví až v budoucnosti (Mk 8,30-9,1). Křesťanská obec žije mezi vzkříšením a parúsií, analogicky z pohledu podobenství mezi výsadbou a sklizní.

Marek dokázal velmi těsně spojit vypravěčsky i teologicky vznik nové Ježíšovy rodiny (Mk 3,7-35) s učením o Božím království (Mk 4,1-34) spolu s dalšími náznaky selhání učedníků. Sbírká podobenství se ohlíží zpět na obtížnosti, které již Ježíš zažil a poskytuje informace pro novou rodinu týkající se nového nevyhnutelného eschatologického vítězství Boha (Mk 4,3-9 a 14-20). Rovněž oslovuje větší zástupy a dívá se dopředu na rozšíření království do nežidovského světa (Mk 4,26-32), které bude následovat (Mk 4,35-5,20).¹⁸⁵

Ve verších Mk 4,4-7 je skryto téma křesťanské modlitby s důrazem na její význam v křesťanském životě. Pravidelné křesťanské rozjímání je důležité pro zabránění upadnutí do stavu podobnému třem půdám z podobenství o rozsévači.¹⁸⁶ Ve výkladu podobenství o rozsévači (Mk 4,15-19) dominuje důležitost osobního vztahu křesťana s Bohem, který se vytváří dialogem pomocí křesťanské modlitby. Vyznání víry se zrcadlí ve verši Mk 4,11 – Ježíš Kristus „jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny“¹⁸⁷ – posluchači jsou nenásilně formou podobenství pozváni k uskutečnění radikální volby. Pokud s vírou přijmou Ježíšovu nabídku, poznají tajemství Božího království, pokud odmítnou, budou „mino hru“.¹⁸⁸ Verše Mk 4,33-34 jsou také aplikované ve třetím článku Vyznání víry, jako vysvětlení Ježíšova veřejného ohlašování Božího království.¹⁸⁹ Je to typické Ježíšovo hlásání a jeho edukace prostřednictvím podobenství, ve kterých zve člověka k účasti na Božím království. Žádá celkovou obět' a uskutečnění skutků milosrdenství. Vstoupit do království znamená být a stát se učedníkem, který je jako úrodná půda.¹⁹⁰ V liturgické praxi se verše Mk 4,26-34 čtou 11. neděli v mezidobí, cyklu B.

Biblická podobenství jsou mistrně sestavena, Ježíš přivedl podobenství k dokonalosti, představují autentickou podobu jeho řeči. V jeho podání se otvírají nové možnosti, které předtím neexistovaly, člověk je vržen do nové životní situace jen na základě slova. Cílem řeči bylo dát posluchačům co možná nejvíce porozumění jeho zvěsti a překlenutí rozdílných

¹⁸⁴Srov. DONAHUE, JOHN R. - HARRINGTON, DANIEL J., *Evangelium podle Marka*, s. 168.

¹⁸⁵Srov. MOLONEY, F. J., *The Gospel of Mark: A Commentary*, ch. Jesus Instruct by Wise Parables.

¹⁸⁶Srov. KKC 2707.

¹⁸⁷Srov. KKC 546

¹⁸⁸Srov. DUBOVSKÝ, PETER, *Marek: Komentáře k Novému zákonu I*, s.291-292.

¹⁸⁹Srov. KKC 546.

¹⁹⁰Srov. DUBOVSKÝ, PETER, *Marek: Komentáře k Novému zákonu I*, s.308.

názorů a představ vzhledem k tehdejší politické situaci. Dobová situace je pro výklad podobenství jedna z klíčových věcí, pokud ji opustíme, změní se Ježíšova řeč ve sterilní morální poučku. Podobenství ukazují do budoucnosti, nepodávají dnešní skutečnost, inspirují a nutí k zamyšlení nad svým jednáním.

Nebeské království¹⁹¹ je zde pro všechny, dobré i zlé (pšenice i plevel), protože Bůh je dobrý. I když roste samo nezávisle na našich silách, neměli bychom spoléhat jen sami na sebe, počítat jen se svými schopnostmi, musíme vložit důvěru v Pána. Nemůžeme spoléhat ani na to, že nehodný člověk projde Božím sítem spravedlnosti. Rozhodnutí pro nebeské království jen ze strachu určitě není dobrým rozhodnutím, ze strachu se nám bude odcizovat. Podobenství nás učí skromnosti v očekávání výsledků (úspěch, neúspěch) a ochotě vložit svoje úsilí do Božích rukou, který je pánem žně.

Pravá víra, to je postavení se tváří v tvář Nejvyššímu, sebeotevření se a odvaha říci Bohu ano. To je víra, za kterou se můžeme všichni postavit i bez definice toho, čemu říkáme *divinitas, deus absconditus*.¹⁹² Velikonoční příběh nás ujišťuje o tom, že člověk není Bohem opuštěn ani ve svém utrpení, ani když Boží moc nijak nepocítuje. Jak vyjádřit lásku, když slova chybí?

¹⁹¹Matouš jako jediný evangelista označuje království Boží jako království Syna člověka – své království. (Mt 13,41; 16,28).

¹⁹²LAPIDE, PINCHAS – PANIKKAR, RAIMON, *Míníme téhož Boha?*, s. 72.

5. Seznam tabulek a použitých zkratek

Tabulky

Tabulka 1	Obsah Markovských papyrů podle P. Dubovského a srovnání počtu veršů s ČEP.
Tabulka 2	Markova vlastní látka podle P. Marečka.
Tabulka 3	Identita Ježíše u Marka v apokalyptickém kontextu podle P. Dubovského.
Tabulka 4	Stavba Markova evangelia podle P. Pokorného.
Tabulka 5	Rozdělení Ježíšových podobenství podle A. J. Hultgrena.
Tabulka 6	Synopse Mk 4,1-32 podle J. Merella.
Tabulka 7	Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,1-9
Tabulka 8	Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,10-12
Tabulka 9	Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,13-20
Tabulka 10	Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,21-25
Tabulka 11	Podrobná synoptická tabulka pro Mk 4,30-34
Tabulka 12	Koncentrický paralelizmus v Mk 4,1-34 podle J. R. Donahue.
Tabulka 13	Chiastická struktura v Mk 4,1-34 podle F. J. Moloney.
Tabulka 14	Koncentrická struktura v Mk 4,1-34 podle P. Dubovského.

Zkratky

AncB	Anchor Yale Bible Commentaries
ant.	antika
ed., eds.	editor, editoři (neboli vydavatel, vydavatelé)
ČEP	<i>Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Nový zákon</i> , Ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 2008
čes.	český
čl.	článek
disp.	disputace
DS	Denzinger-Schönmetzer (The Enchiridion Symbolorum et Definitionum)
DV	Dei verbum
ch.	chapter
JSNT.Sup	Journal for the Study of the New Testament, Supplement Series
KKC	Katechismus katolické církve
kt.	které
lit.	literatura
log.	logion
n.	nebo
např.	například
náb.	náboženství
něm.	německy
p.	page
P.	parabola
Podb.	podobenství
pozn.	poznámka
PNTC	The Pillar New Testament Commentary
PS	Písmo svaté

NZ	Nový Zákon
SZ	Starý Zákon
s.	strana, strany
srov.	srovnej
tab.	tabulka
EvPr	Evangelium pravdy
TmEv	Tomášovo apokryfní evangelium
UPOL	Univerzita Palackého Olomouc
v.	verš, verše
zejm.	zejména

Citace evangelia jsou z ČEP. Zkratky biblických knih jsou podle obsahu ČEP (Starý zákon), s. IX - X; (Nový zákon), s. III.

6. Literatura

- VON ALLMEN, JEAN-JAQUES. *Biblický slovník*. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991.
- ALTRICHTER, MICHAL. *Příručka spirituální teologie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007.
- AMBROZIC, ALOYSIUS MATTHEW, CARDINAL. Mark's Concept of the Parable, *Catholic Biblical Quarterly*, [online], 29 no 2 Ap 1967. [cit. 13. 7. 2014]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=e86a6203-2264-4567-8010-a5c9d5eea30f%40sessionmgr4002&hid=4213>
- BENNETT, W. J. JR. The Herodians of Mark's Gospel, *Novum Testamentum*, [online] Vol. 17, Fasc. 1 (Jan., 1975), pp. 9-14. [cit. 25. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1560194>
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. Přeložily ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 2008.
- BULISOVÁ, JIŘINA, ed. *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M-Ž*. Praha: Ottovo nakladatelství, s. r. o., aktualizované vydání, 2010.
- DONAHUE, JOHN R. – HARRINGTON, DANIEL J. *Evangelium podle Marka*, Sacra pagina. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- DUBOVSKÝ, PETER, ed. *Marek: komentáře k Novému zákonu I*. Trnava: Dobrá kniha, 2013.
- DUBOVSKÝ, PETER, ed. *Genezis: komentáře k Starému zákonu: I*. Trnava: Dobrá kniha, 2008.
- DUS, JAN A. *Proroctví a apokalypsy: Novozákonní apokryfy III*. Praha: Vyšehrad, 2012.
- DUS, JAN A. – POKORNÝ, PETR. *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy I*. Praha: Vyšehrad, 2006.
- EDWARDS, J. R. *The Gospel according to Mark*, PNTC, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2002.
- FAUSTI, SILVANO. *Nad evangeliem podle Marka: Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2007.
- FLEK, ALEXANDR. *Bible: překlad 21. století*. Praha: Biblion o.s., 2009.
- FOCANT CAMILLE. *The Gospel according to Mark: A Commentary*. Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers, 2012.
- FRANZEN, AUGUST. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

- HARRINGTON, DANIEL J. *Evangelium podle Matouše, Sacra pagina*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- HELLER, JAN. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, Vyšehrad, 2003.
- HENAUT, BARRY W. *Oral Tradition and the Gospels: The Problem of Mark 4*, JSNTSup 82; Sheffield: JSOT, 1993.
- HULTGREN, ARLAND J. *The parables of Jesus: a commentary*. Grand Rapids, Mich. [u.a.] : W.B. Eerdmans, 2004.
- IGARASHI, PETER H. The Mystery of the Kingdom (Mark 4:10-12). *Journal of Bible and Religion*. [online]. Oxford University Press, Vol. 24, No. 2 (Apr., 1956), s. 83-89. [cit. 25. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1458877>
- JÄGER, PAVEL. *Responsa Pontificiae commissionis De re biblica 1905 – 1934*. [online], Praha: Centrum dějin české teologie, 2011. [cit. 5. 10. 2014]. Dostupné z: http://www.cdct.cz/old/files/pub-preklady_PBK.pdf
- JOHNSON, LUKE. T. *Evangelium podle Lukáše, Sacra pagina*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, druhé vydání, 2002.
- KRATOCHVÍL, ZDENĚK. *Evangelium pravdy*. Praha: Herrmann a synové, 1994.
- KROLL, GERHARD. *Po stopách Ježíšových*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, druhé vydání, 2002.
- KRUMPOLC, EDUARD. *Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filozofií a teologií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.
- KRUMPOLC, EDUARD. *Vybrané kapitoly z fundamentální teologie*. Olomouc: UPOL, 2009.
- LAPIDE, PINCHAS – PANIKKAR, RAIMON. *Míníme téhož Boha?* Praha: Vyšehrad, 2003.
- LIMBECK, MIENRAD. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- LIMBECK, MIENRAD. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- ЛОПУХИН, АЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ. *Толковая Библия. Ветхий Завет и Новый Завет*. Москва: Эксмо, 2013.
- MÁNEK, JINDŘICH. *Ježíšova podobenství*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1972.

- MARCUS, JOEL. *Mark 8-16: A New Translation with Introduction and Commentary*, AncB 27A, New Haven, Conn. – London: Yale University Press, 2009.
- MAREČEK, PETR. *Úvod do Nového Zákona*. [online], Olomouc: CMTF UP, 2007. Dostupné z: <https://edis.upol.cz/cmtf/>
- BENEDIKT XVI. *Přednáška v Řezně a další projevy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.
- MERELL, JAN. *Výklad evangelia sv. Marka*. Praha: ÚSČsS, 1949.
- MOLONEY, FRANCIS J. *Evangelium podle Jana, Sacra pagina*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- MOLONEY, FRANCIS J. *The Gospel of Mark: A Commentary*. Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 2002.
- MÜLLER, PAUL-GERHARD. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- NOVOTNÝ, ADOLF. *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1992.
- Nový zákon*. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Výklad bible v církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
- PAVEL VI. *Dei verbum: Věroučná konstituce o božím zjevení*. Řím, 1965.
- PETRÁČEK, TOMÁŠ. *Bible a moderní kritika: Česká a světová progresivní exegeze ve víru (anti-)modernistické krize*. Praha: Vyšehrad, 2011.
- POKORNÝ, PETR. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993.
- POKORNÝ, PETR – HECKEL, ULRICH. *Úvod do Nového zákona: Přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013.
- POSPÍŠIL, CTIRAD VÁCLAV. *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství a Krystal OP, 2010.
- ROBINSON, JAMES M. – HOFFMANN, PAUL – KLOPPENBORG JOHN S. eds. *The Critical Edition of Q: A Synopsis including the Gospels of Matthew and Luke, Mark and Thomas with English, German and French Translations of Q and Thomas*. Leuven: Peeters, 2000.
- RYŠKOVÁ, MIREIA. *Doba Ježíše Nazaretského: Historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Karolinum, 2010.
- ŘÍMSKÝ, HIPPOLYT. *Apoštolská tradice*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2000.

- SNODGRASS, KLYNE. *Stories with Intent: A Comprehensive Guide to the Parables of Jesus*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008.
- TICHÝ, LADISLAV. Evangelium a evangelia. *Teologické texty* [online]. 2002/2 [cit. 4.10.2013]. Dostupné z: <http://teologicketexty.cz/casopis/2002-2/Evangelium-a-evangelia.html>
- TICHÝ, LADISLAV. Co lze říci o autorovi Markova evangelia, *Studia theologica*, ročník 5, číslo 3 [37], podzim 2003, s. 1-8.
- TICHÝ, LADISLAV. Co je to podobenství, *Studia theologica*, ročník 6. číslo 1 [15], zima 2004, s. 1-9.
- TICHÝ, LADISLAV. *Úvod do Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 2003.
- TICHÝ, LADISLAV. Ztracená ovce (Mt 18,12–14; Lk 15,4–7), *Studia theologica*, ročník 13. číslo 1 [43], jaro 2011, s. 1-17.
- VLKOVÁ, GABRIELA IVANA. *Slovo Boží a slovo lidské: Všeobecný úvod do Písma svatého*. Olomouc: UPOL, 2007.
- VLKOVÁ, GABRIELA IVANA. Izajáš 6,9–10 v Masoretském textu a v Septuagintě, *Studia theologica*, ročník 16 [55], č. 1, jaro 2014, s. 1-16.
- VLKOVÁ, GABRIELA IVANA. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*. Olomouc: UPOL, 2007.
- ZIMMERMANN, R. Are there Parables in John? It is Time to Revisit the Question. *Journal for the Study of the Historical Jesus*, [online]. 9 (2011), s. 243–276. [cit. 30. 7.2014]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=0c351927-8051-4e57-aae7-9790930fbed8%40sessionmgr4005&vid=7&hid=4111>

Veškeré komerční elektronické zdroje vyžadující uživatelské přihlášení, jsou dostupné pod autorizovaným uživatelem z veřejných IP adres UPOL.